

Қазақстан Республикасының
Қазақстан Республикасының
Ұлттық Банкі

Инфляцияға шолу
2009 жылғы 4-тоқсан

Мазмұны

Мазмұны	2
Негізгі терминдер және ұғымдар	3
Графиктердің және кестелердің тізбесі.....	5
Резюме	7
2009 жылғы 4-тоқсанға және тұтастай алғанда 2009 жылға инфляция болжамын бағалау	7
2010 жылғы инфляция болжамы.....	8
1. Инфляциялық үдерістер	10
1.1. Тұтыну бағалары.....	10
1.2. Базалық инфляция	11
1.3. Экономиканың нақты секторындағы бағалар	13
1.3.1. Өнеркәсіп өндірісіндегі бағалар	13
1.3.2. Ауыл шаруашылығындағы бағалар	14
1.3.3. Кәсіпорындардың мониторингі	15
2. Инфляция факторлары.....	17
2.1. Жиынтық сұраныс	17
2.1.1. Жеке тұтыну және инвестициялық сұраныс.....	17
2.1.2. Мемлекеттік тұтыну	19
2.1.3. Сыртқы сектор	20
2.2. Өндіріс	26
2.3. Еңбек нарығы	26
2.3.1. Жұмыспен қамту және жұмыссыздық	26
2.3.2. Жалақы және өнімділік.....	28
3. Ақша ұсынысы	30
3.1. Ақша агрегаттары	30
3.1.1. Ақша базасы.....	30
3.1.2. Ақша массасы.....	31
3.1.3. Айналыстағы қолма-қол ақша.....	32
3.2. Қаржы нарығы	33
3.2.1. Резиденттердің депозиттері	33
3.2.2. Экономикаға кредиттер.....	34
3.2.3. Банктердің активтері және міндеттемелері	36
3.2.4. Қаржы нарығындағы ставкалар	40
4. Ақша-кредит саясатының құралдары және операциялары.....	43
4.1. Ішкі валюта нарығындағы үстемдіктер	45
4.2. Ең төменгі резервтік талаптар	45
4.3. Ашық нарықтағы операциялар.....	46
4.4. Тұрақты механизмдер	47

Негізгі терминдер және ұғымдар

1-бөлім бойынша. Инфляциялық үдерістер

Инфляция Қазақстан Республикасында Астана және Алматы қалаларында, барлық облыс орталықтарында және қалалар мен аудан орталықтарының таңдаулы топтары бойынша халықтың жеке тұтынуы үшін сатып алынатын тауарлардың және қызмет көрсетулердің бағаларының жалпы деңгейінің өзгеруін сипаттайтын тұтыну бағасы индексі (ТБИ) негізінде есептеледі. Инфляцияны есептеуге арналған тұтыну қоржыны үй шаруашылығы шығыстарының құрылымын көрсетеді және халық тұтынуында неғұрлым үлестік салмаққа ие болып отырған 508 тауар мен қызмет көрсетуді қамтиды.

Базалық инфляция – жекелеген әкімшілік, жағдайға байланысты және маусымдылық сипаттағы факторлардың ықпалынан бағаның қысқа мерзімді біркелкі емес өзгеруін болдырмайтын инфляция.

2004 жылдан бастап Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі мынадай әр түрлі 5 әдістеме бойынша базалық инфляцияны есептеуді жүзеге асырады:

- 1-ші базалық инфляция: көкөніс, жеміс-жидек, бензин және көмір бағасының өсуін есепке алмағандағы инфляция;
- 2-ші базалық инфляция: көкөніс, жеміс-жидек, реттелетін қызмет көрсету және энергия ресурстары бағасының өсуін есепке алмағандағы инфляция;
- 3-ші базалық инфляция: 5 ең жоғары және 5 ең төмен баға өсімдерін есепке алмағандағы инфляция;
- 4-ші базалық инфляция: trimmed mean - ТБИ есептеу кезінде жиынтық салмағы кемінде 8% және 92%-дан асатын құрамдас бөліктер алынып тасталынады, яғни бағасы анағұрлым өзгерген (өскен немесе төмендеген) тауарлар мен қызметтер ескерілмейді;
- 5-ші базалық инфляция: median CPI - ТБИ есептеу кезінде бағалардың өзгеруі бойынша ранжирленген қатардың ортасында болатынды қоспағанда, бағалардың барлық өзгеруі есепке алынбайды, яғни статистикалық медиана. Median CPI жиынтық салмағы 50%-ға тең немесе асатын бірінші құрамдас бөлік бағасының өзгеруіне тең болады.

2002 жылдан бастап Ұлттық Банк жүргізетін **Кәсіпорындар мониторингі** шеңберінде нақты сектор кәсіпорындарының инфляциялық күтулерін зерттеу жүзеге асырылуда. Бұл зерттеу пікіртерім жүргізілген кәсіпорындар басшыларының кәсіпорындардың өндірістік қызметіне қатысты бағаларымен, оның ішінде өткен және алдағы тоқсандағы дайын өнімге және өндірісте пайдаланылатын шикізат пен материалдарға сұраныс және бағаға қатысты сапалық бағаларымен («көтеріледі», «төмендейді», «өзгеріссіз қалады») сипатталады.

Диффузиялық индекс кәсіпорындардың «көтеріледі» деген жауаптары үлесінің және кәсіпорындардың «өзгеріссіз» деген жауаптары жартысының үлесі сомасы ретінде шығарылады. Бұл индекс қаралып отырған көрсеткіштің өзгеріс динамикасын сипаттайтын жинақталған индикатор болып табылады. Бұл ретте индекстің 50-ден жоғары мәні көрсеткіштің оң өзгерісін, 50-ден төмен мәні теріс өзгерісін білдіреді.

2-бөлім бойынша. Инфляция факторы

Бюджетке **түсімдерге** кірістер (салық түсімдері, салықтық емес түсімдер, негізгі капиталды сатудан түскен түсімдер), бюджеттік кредиттерді өтеу, мемлекеттің қаржылық активтерін сатудан түсімдер кіреді.

Бюджеттің **шығыстары** шығындар (ағымдағы және күрделі), бюджеттік кредиттер, қаржылық активтерді сатып алу болып табылады.

3-бөлім бойынша. Ақша ұсынысы

Ақша базасына (резервтік ақша) Ұлттық Банктің кассаларындағы қолма-қол ақшаны қоспағанда, Ұлттық Банк айналысқа шығарған қолма-қол ақша (Ұлттық Банктен тыс қолма-қол ақша), банктердің аударылатын және басқа депозиттері, аударылатын банктік емес қаржылық ұйымдардың депозиттері мен мемлекеттік және мемлекеттік емес қаржылық емес ұйымдардың Ұлттық Банктегі теңгедегі ағымдағы шоттары кіреді.

Тар ақша базасы банктердің Ұлттық Банктегі басқа депозиттерін есепке алмағандағы ақша базасын білдіреді.

M1 ақша агрегаты айналыстағы қолма-қол ақша сомасы және банктік емес заңды тұлғалардың және халықтың теңгедегі аударылатын депозиттері сомасы ретінде есептеледі.

M2 ақша агрегаты M1 ақша агрегатына плюс теңгедегі басқа депозиттер және банктік емес заңды тұлғалардың және халықтың шетел валютасындағы аударылатын депозиттеріне тең.

Ақша массасы (M3) Ұлттық Банктің және банктердің баланстары шоттарын шоғырландыру негізінде айқындалады. Ол айналыстағы қолма-қол ақшадан және заңды тұлға - резиденттер мен үй шаруашылығы - резиденттердің ұлттық және шетел валютасындағы аударылатын және басқа депозиттерінен тұрады.

Аударылатын депозиттер – барлық депозиттер, бұлар: 1) кез келген уақытта номиналы бойынша айыппұлсыз және шектеусіз ақшаға айналдыруға болатын; 2) чектің, траттаның немесе жиро-тапсырмалардың көмегімен еркін аударылатын; 3) төлемдерді жүзеге асыру үшін кеңінен пайдаланылатын депозиттер. Аударылатын депозиттер тар ақша массасының бір бөлігі болып табылады.

Басқа депозиттерге, негізінен, белгілі бір уақыт кезеңі өткеннен кейін алуға болатын немесе әдеттегі коммерциялық операцияларға пайдалану үшін қолайлылығын азайтатын әр түрлі шектеулері бар және негізінен жинақ ақшасы тетіктеріне қойылатын талаптарға жауап беретін жинақ және мерзімдік депозиттер жатқызылады. Сонымен қатар, басқа депозиттерге сондай-ақ шетел валютасымен көрсетілген аударылмайтын салымдар мен депозиттер кіреді.

KazPrime индикаторы Қазақстанның банкаралық депозиттерінің KazPrime индикаторын қалыптастыру туралы келісімге қатысушы банктерде банкаралық депозиттер бойынша орташа алынған сыйақы ставкасын білдіреді. Әрбір баға белгілеуге Келісімге қатысушылардың бірінің депозитіне ақша тарту және орналастыру ставкасы, сондай-ақ ақша орналастыру және тарту көлемі қосылады. Баға белгілеудің ең төменгі көлемі – 150 млн. теңге. Баға белгілеулер арасындағы ең жоғары спрэд – 100 базистік тармақ (жылдық 1,00%). Жобаны іске қосу сәтінде банкаралық депозиттің жүйеленген мерзімі үш ай болады.

4-бөлім бойынша. Ақша-кредит саясатының құралдары және операциялары

Ұлттық Банктің Қазақстан қор биржасындағы (ҚҚБ) валюталық сауда-саттықтарға **қатысу коэффициенті** Ұлттық Банктің ҚҚБ-дағы сауда-саттықтың нетто-көлеміне нетто-қатысуының арақатынасы (сатып алудан шетел валютасын сатуды шегеріп тастау) ретінде есептеледі.

Ақша нарығындағы Ұлттық Банк операцияларының сальдосы айналыстағы қысқа мерзімді ноталар, банктердің Ұлттық Банктегі депозиттік және корреспонденттік шоттарындағы қалдықтар көлемінің өзгеруі және мемлекеттік бағалы қағаздарды сатып алу және сату бойынша нетто-операциялар сомасы ретінде есептеледі.

Графиктердің және кестелердің тізбесі

Графиктер

- 1-график. 2009 жылғы инфляция фактісі және болжамы
- 2-график. Тоқсандық инфляцияның және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы
- 3-график. Жылдық инфляцияның және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы
- 4-график. Тоқсандық инфляцияның және базалық инфляцияның динамикасы
- 5-график. Жылдық инфляцияның және базалық инфляцияның динамикасы
- 6-график. Өнеркәсіп өнімін өндіруші кәсіпорындар бағалары индексінің динамикасы
- 7-график. Ауыл шаруашылығы өнімі бағалары индексінің динамикасы
- 8-график. Сұраныс пен бағалар өзгерісінің диффузиялық индекстері
- 9-график. Жиынтық сұраныс құрамдас бөліктерінің ЖІӨ өсуіне үлесі
- 10-график. Халықтың шығыстары мен кірістерінің динамикасы
- 11-график. Негізгі капиталға инвестицияларға шығыстардың динамикасы
- 12-график. Мемлекеттік бюджеттің орындалуы
- 13-график. Металдың әлемдік бағасының динамикасы
- 14-график. Мұнайдың (Брент), бидайдың (Канада) әлемдік бағасының динамикасы
- 15-график. Ағымдағы операциялар шотының балансы
- 16-график. Теңгенің нақты айырбас бағамдарының индекстері
- 17-график. Теңгенің АҚШ долларына шаққандағы номиналдық айырбас бағамының динамикасы
- 18-график. Теңгенің еуроға және Ресей рубліне шаққандағы ресми бағамының динамикасы
- 19-график. Нақты жалпы ішкі өнімнің өсуіне экономиканың негізгі саларының үлесі
- 20-график. Экономикалық белсенді халықтың құрылымы
- 21-график. Нақты жұмыссыздық деңгейі
- 22-график. Еңбек өнімділігінің және нақты жалақының динамикасы
- 23-график. Ақша агрегаттарының динамикасы
- 24-график. Ақша мультипликаторының және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы
- 25-график. Экономикаға кредиттер және олар бойынша сыйақы ставкаларының динамикасы
- 26-график. Заңды тұлғаларға берілген кредиттер динамикасы
- 27-график. Халыққа берілген кредиттер динамикасы
- 28-график. Банктер активтерінің динамикасы
- 29-график. Банктер активтерінің құрылымы
- 30-график. Банктер міндеттемелерінің динамикасы
- 31-график -график. Банктер міндеттемелерінің құрылымы
- 32-график. KazPrime индикаторының динамикасы
- 33-график. РЕПО операциялары бойынша ставкалар динамикасы
- 34-график. Ұлттық Банктің ішкі нарықтағы операцияларының сальдосы
- 35-график. Ұлттық Банк ставкалары дәлізінің шекаралары
- 36-график. Банктердің Ұлттық Банктегі корреспонденттік шоттарындағы қалдықтары
- 37-график. Ішкі валюта нарығындағы сауда-саттық көлемі
- 38-график. Ең төменгі резервтік талаптар нормативінің орындалуы
- 39-график. Қысқа мерзімді ноталарды орналастыру көлемі және олар бойынша кірістілік
- 40-график. Айналыстағы қысқа мерзімді ноталар
- 41-график. Ұлттық Банк тартқан депозиттер бойынша сыйақы көлемі және ставкалары

42-график. Ұлттық Банктің банктерден тартқан депозиттер бойынша өтелмеген міндеттемелерінің көлемі

43-график. Ұлттық Банктің қайта қаржыландыру операцияларының көлемі

44-график. Ұлттық Банктің қайта қаржыландыру операциялары бойынша өтелмеген міндеттемелерінің көлемі

Кестелер

1-кесте. Баға индекстерінің және сауда талаптарының өзгеруі

2-кесте. Ұлттық Банк активтерінің және пассивтерінің өзгеру динамикасы

3-кесте. Ақша массасы өзгерістерінің динамикасы

4-кесте. Резиденттердің депозиттерінің өзгеру динамикасы

Резюме

2009 жылы Қазақстанда инфляция қарқынының тұрақты төмендеуі байқалды. 2009 жылдың қорытындылары бойынша инфляция 6,2% деңгейінде қалыптасты. Инфляцияның бұл деңгейі 2008 жылғы инфляциямен салыстырғанда 1,5 есе төмен.

Жоғары емес іскерлік белсенділік, банктердің кредиттік белсенділігінің тоқырауы, халықтың нақты ақшалай кірістерінің өсу қарқыны, шектеулі тұтынушылық сұраныс экономикадағы инфляция аясының төмендеуінің негізгі факторлары болып табылады.

Осыған қарамастан 2009 жылы Қазақстандағы макроэкономикалық жағдай 2007-2008 жылдардағы жағдаймен салыстырғанда жоғары тұрақтылығымен сипатталады. Бұл ретте жылдың бірінші жартысында экономиканың көптеген салаларында (өңдеуші өнеркәсіп, құрылыс, жүк айналымы, бөлшек тауар айналымы) өндіру көлемі қысқарса, 2009 жылдың екінші жартысында түбегейлі өзгеріс байқалды. Алдын ала деректер бойынша 2009 жылдың қорытындылары бойынша ЖІӨ нақты өсуі 1%-ды құрады.

Әлемдік тауар нарығындағы бағалар 2009 жылы құбылмалы болды. Бұл ретте мұнайдың, металдың бағасы өсті, ал бидайдың бағасы болса бірте-бірте төмендеді. Әлемдік бағаның өсуі қазақстандық өндірушілердің өнеркәсіптік өнімдерінің қымбаттауына әсер еткеніне қарамастан ол тұтыну нарығындағы инфляциялық үдерістерге елеулі әсер еткен жоқ.

Экономикадағы ең төменгі инфляция аясы Ұлттық Банкке теңгенің айырбастау бағамын тұрақтандыруды және елдің қаржы секторын тұрақтандырды қамтамасыз етуге бағытталған ақша-кредит саясатын жүргізуге мүмкіндік берді. Атап айтқанда, Ұлттық Банк банк секторына қайта қаржыландыру заемдарын беруді жалғастырды.

Алтынвалюта резервтерін сақтау және отандық өндірушілердің бәсекеге қабілеттілігін қолдау қажеттілігі Ұлттық Банк тарапынан валюталық саясатқа деген көзқарасты қайта қарауды талап етті. 2009 жылғы ақпанда бір АҚШ доллары үшін 150 теңге +/-3% деңгейінде теңгенің айырбастау бағамының жаңа дәлізі белгіленді. Бұл нарықтағы күнсыздандуды күтуді біршама төмендетуге мүмкіндік берді.

2009 жылы Ұлттық Банк ресми қайта қаржыландыру ставкасын 10,5%-дан тарихи ең төмен деңгей – 7,0%-ға дейін бірте-бірте төмендетті. 2009 жылғы наурызда ішкі міндеттемелер бойынша 2%-дан 1,5%-ға дейін және басқа да міндеттемелер бойынша 3%-дан 2,5%-ға дейін банктерге ең аз резервтік талаптар төмендетілді. Борышты қайта құрылымдау үдерісіндегі банктердің ағымдағы өтімділігін қолдау үшін 2009 жылғы қарашада осы банктердің барлық міндеттемелері бойынша 0% мөлшерінде АЕК жеке нормативтері белгіленді.

Қабылданған шаралар қаржы нарығындағы жағдайды тұрақтандыруға мүмкіндік берді. Банктер тарапынан Ұлттық Банктің ресурстарына сұраныс қысқарды, ал өтімділікті алу бойынша операциялардың көлемі ұлғайды. Нәтижесінде банктер Ұлттық Банктің құралдарында өтімділіктің елеулі көлемін жинақтады, ал осы уақытта экономиканы кредиттеудің өсуі болған жоқ.

Осы жағдайда Ұлттық Банк ақша-кредит саясатының құралдарына кейбір өзгерістер енгізді. Банктерден тартылған депозиттер және Ұлттық Банктің шығарылған қысқа мерзімді ноталары бойынша мерзімдер ұлғайтылды және ставкалар төмендетілді.

2009 жылғы 4-тоқсанға және тұтастай алғанда 2009 жылға инфляция болжамын бағалау

2009 жылғы 4-тоқсанда инфляцияның нақты қалыптасқан деңгейі (1,4%) «Инфляцияға шолудың» алдыңғы басылымында жарияланған болжамнан (1,8-2,0%)

анағұрлым төмен болды. Инфляция бүкіл кезең бойы болжамдық мәндерден төмен болды.

2009 жылғы тоқсанда азық-түлік тауарларының бағасы төмен қарқынмен өсті, бұл осы кезеңге тән емес құбылыс. Бағалардың өсімі тек 0,6%-ды құрады, бұл азық-түлік тауарларының бағасы төмен болған 1998 жылғы 4-тоқсанды қоспағанда, тарихта ең аз мән болып табылады.

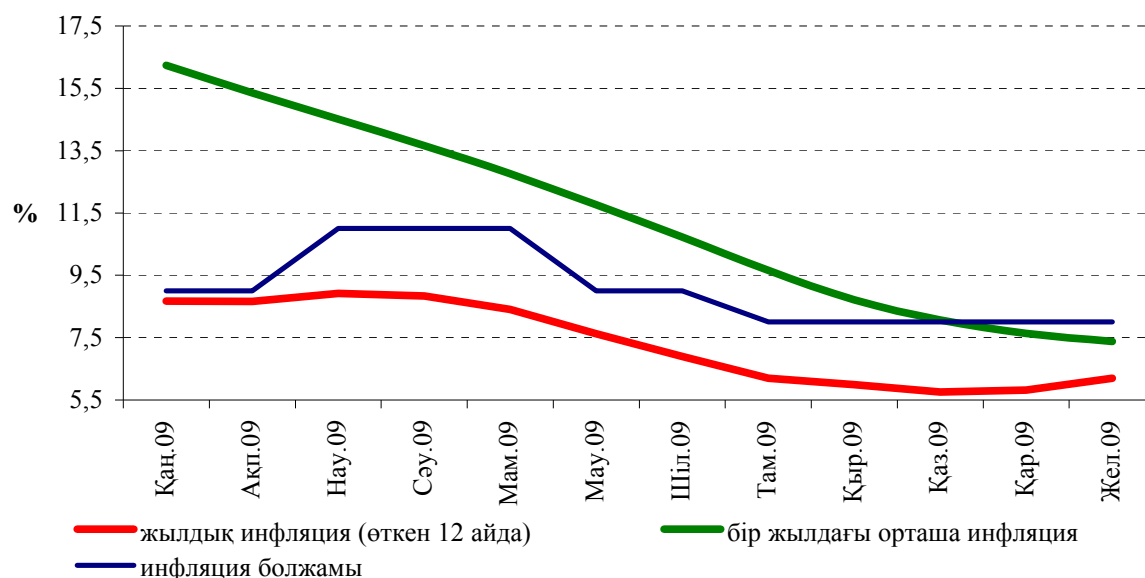
Инфляциялық үдерістердің қалыптасуы негізінен халыққа ақылы қызмет көрсетудің қымбаттауына байланысты болды. Олардың құрылымында бағаның анағұрлым өсімі реттелетін қызметке тиесілі. Азық-түлікке жатпайтын тауарлардың әсері шамалы болды және осы тауарларға бағаның динамикасы негізінен маусымдылық факторымен айқындалды.

2009 жылы экономикадағы инфляция аясы ең аз болып қалды. Осының салдары ретінде тұтыну нарығындағы жағдай инфляцияның бірте-бірте төмендеуімен сипатталды. Оның шамалы жылдамдатылуы тек жыл соңында тұтынушылық сұраныстың және маусымдылық факторларының көтерілуіне байланысты болды.

Жылдық көрсетуде инфляцияның нақты деңгейі 2009 жылғы желтоқсанның аяғында «Инфляцияға шолудың» алдыңғы басылымында жарияланған болжамнан төмен болды. Мәселен, 2009 жылғы желтоқсанда жылдық инфляция болжанған 8,0% орнына 6,2% деңгейінде қалыптасты (1-график).

1-график

2009 жылғы инфляция фактісі және болжамы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2010 жылғы инфляция болжамы

Әлемдік экономиканың баяу қалпына келуі, тауар нарықтарындағы, оның ішінде қазақстандық экспорттың негізгі тауарларының қалыпты әлемдік бағалары, әлемдік қаржы нарығындағы айқын еместіктің сақталуы Қазақстан Республикасы экономикасының даму үрдісін айқындайтын негізгі факторлар болып табылады.

2010 жылы инфляциялық қысымның бұдан әрі төмендеуі күтілмейді. Бұл әсері Қазақстанның тұтыну нарығында бағаның қалыптасуына теріс ықпал етуі мүмкін бірқатар факторларға байланысты.

Біріншіден, 2010 жылы жоспарланып отырған жалақыны, бюджеттен әлеуметтік жәрдемақылар мен зейнетақыларды көтеру тұтынушылық сұраныстың кейбір көтерілуіне әкелуі мүмкін, бұл өз кезегінде инфляциялық қысым жасайды.

Екіншіден, 2010 жылғы 1 қаңтардан бастап Кеден одағын құруға байланысты әкелінетін өнімге белгілі бір уақытша лагпен кедендік бажды көтеру импортталатын өнім бағасының өсуіне және тұтастай алғанда инфляцияға әкелуі мүмкін.

Үшіншіден, мемлекет қабылдаған дағдарысқа қарсы шаралар нәтижесінде 2010 жылы іскерлік белсенділіктің жандануы сұраныстың өсуіне және инфляциялық қысымның күшею тәуекеліне әкеледі.

2010 жылы инфляция 6,0-8,0% шегінде болжанып отыр.

Бағамның қалыптасуы икемділігін көтеру үшін жағдайлар жасау мақсатында 2010 жылғы 5 ақпаннан бастап теңгенің ауытқу дәлізі кеңейеді: 150 доллар/теңге (+)10% немесе 15 теңге, (-)15% немесе 22,5 теңге.

2010 жылғы 1-тоқсанға инфляция болжамы 2,5-2,7%-ды (2009 жылғы 1-тоқсанда – 2,0%) құрайды. Жалпы бұл деңгей өткен жылдарға тән 1-тоқсанның инфляциялық үрдістеріне сәйкес келеді.

Бұл күтулер, бірінші кезекте инфляцияның қалыптасуы жақын уақытта ауысымдылық факторының әсерінен болатындығымен байланысты. Тауарлар мен қызметтердің (ет өнімі, сүт өнімі, жанар-жағар май материалдары, тұрғын-үй - коммуналдық қызметтің жекелеген түрлері, көлік қызметтері) жекелеген түрлеріне бағаның төмендеуі күтіледі.

2010 жылғы наурыздың қорытындылары бойынша жылдық инфляция 6,9-7,1% деңгейінде болады деп күтілуде.

2010 жылғы 2-тоқсанға инфляция болжамы 1,3-1,5%-ды (2009 жылғы 2-тоқсанда - 1,9%) құрайды, бұл 2010 жылғы маусымның аяғындағы 6,4-6,6% жылдық инфляцияға сәйкес келеді.

Тұтыну нарығындағы жағдай бұл кезеңде көбіне маусымдылық факторының ықпалымен қалыптасады, бұл өз кезегінде азық-түлік тауарларының жеке түрлері (жұмыртқа, сүт, жеміс-жидек, ет өнімдері, білім беру қызметтері) бағасының төмендеуіне әкеледі.

1. Инфляциялық үдерістер

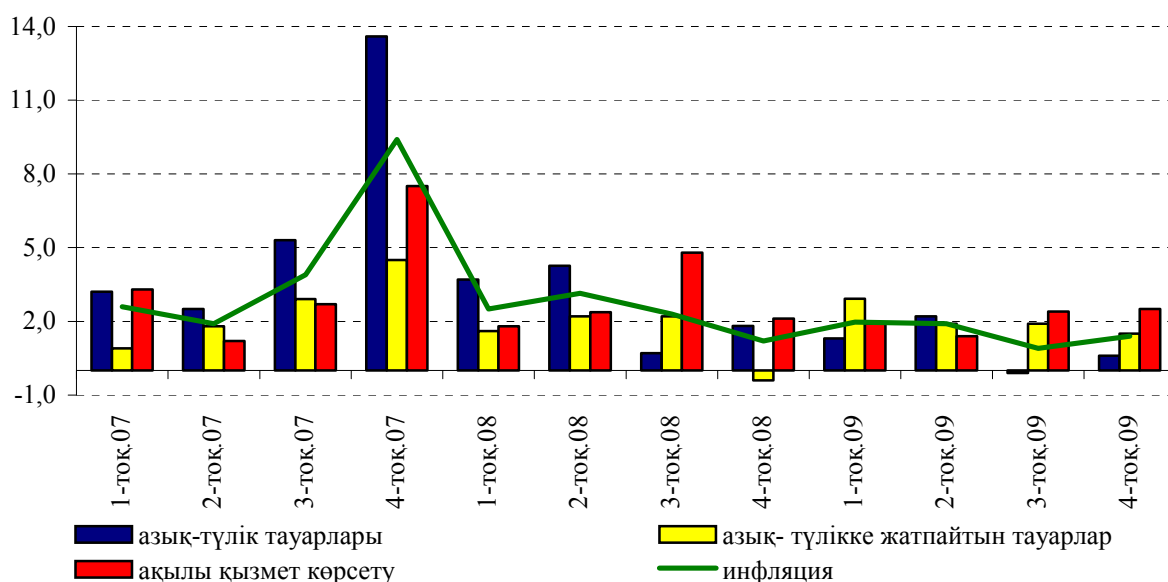
1.1. Тұтыну бағалары

2009 жылғы 4-тоқсанда тұтыну нарығындағы баға өсуінің қарқыны өткен жылдардағы осындай кезеңмен салыстырғанда жоғары болған жоқ. Мәселен, 1999-2006 жылдардағы қазан-желтоқсан кезеңінде инфляция орташа 3%-дан асқан болса, 2009 жылғы қазан-желтоқсанда ол 1,4% құрады.

Азық-түлік тауарлары 0,6%-ға, азық-түлікке жатпайтын тауарлар – 1,5%-ға, халыққа ақылы қызмет көрсету – 2,5%-ға қымбаттады (2-график).

2-график

Тоқсандық инфляцияның және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы (өткен кезеңге %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

2009 жылғы 4-тоқсанда бағаның негізгі өсімі қант – 9,1%, жұмыртқа – 7,9%, сүт өнімдері – 4,5%, ыстық сумен жабдықтау – 7,2%, суық сумен жабдықтау – 3,7% сияқты тауарлар мен қызмет көрсетулерге тиесілі болды.

Жекелеген азық-түлік тауарлары бағасының төмендегенін атап өтуге болады. Жемістер мен көкіністер 6,1%-ға, нан өнімдері 1,7%-ға арзандады.

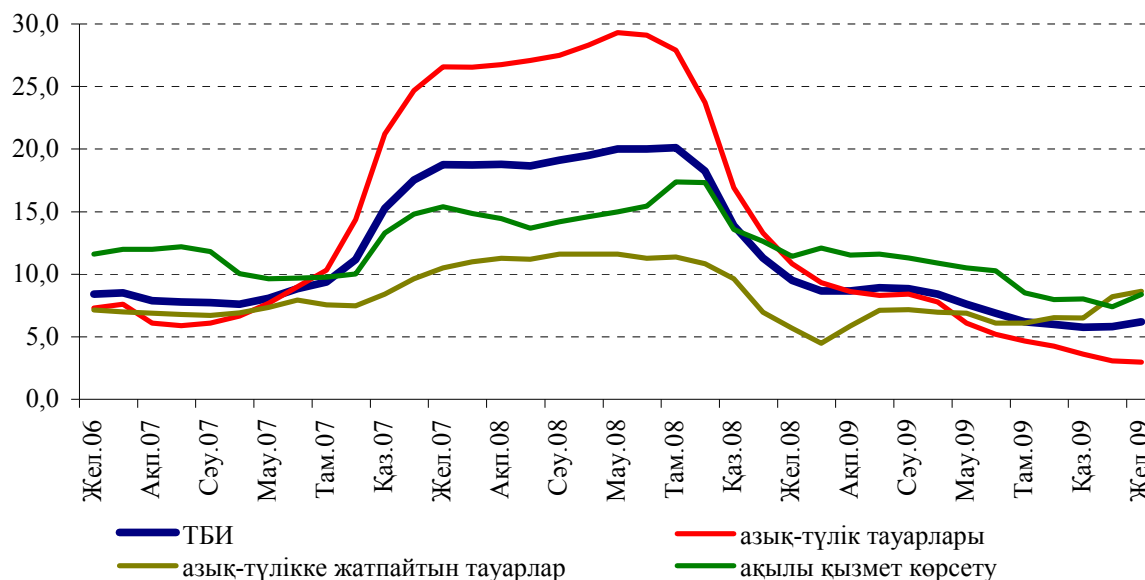
2009 жылғы 4-тоқсанда жылдық инфляцияның кейбір жылдамдауы байқалды. 2009 жылғы желтоқсанның қорытындылары бойынша оның деңгейі 6,2% (2009 жылғы қыркүйекте – 6,0%) құрады. Осыған қарамастан бұл мән 2008 жылғы жазғы айларда қалыптасқан соңғы жылдардағы ең жоғары деңгейден 3 есеге дейін төмен.

Егер 2008 жылы тұтыну нарығындағы бағаның негізгі өсімі азық-түлік тауарларына тиесілі болса, 2009 жылы инфляциялық үдерістердің қалыптасу құрылымы өзгерді. Жылдың басында бағаның негізгі өсімі ақылы қызметтерге және азық-түлік тауарларына тиесілі болды, 4-тоқсанда 3-тоқсанда қалыптасқан үрдіс жалғасты. Осы кезеңде халыққа ақылы қызмет көрсетудің қымбаттауы айқындаушы рөл атқарды, сондай-ақ азық-түлікке жатпайтын тауарлар тарапынан қысым күшейді, бұл ретте азық-түлік тауарлары тарапынан ықпал біршама төмендеді.

2009 жылғы желтоқсанның қорытындылары бойынша азық-түлік тауарлары жылдық көрсетуде 3,0%-ға, азық-түлікке жатпайтын тауарлар – 8,6%-ға, халыққа ақылы қызмет көрсету – 8,4%-ға қымбаттады (3-график).

3-график

Жылдық инфляцияның және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы (өткен жылдың тиісті айына, %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

1.2. Базалық инфляция

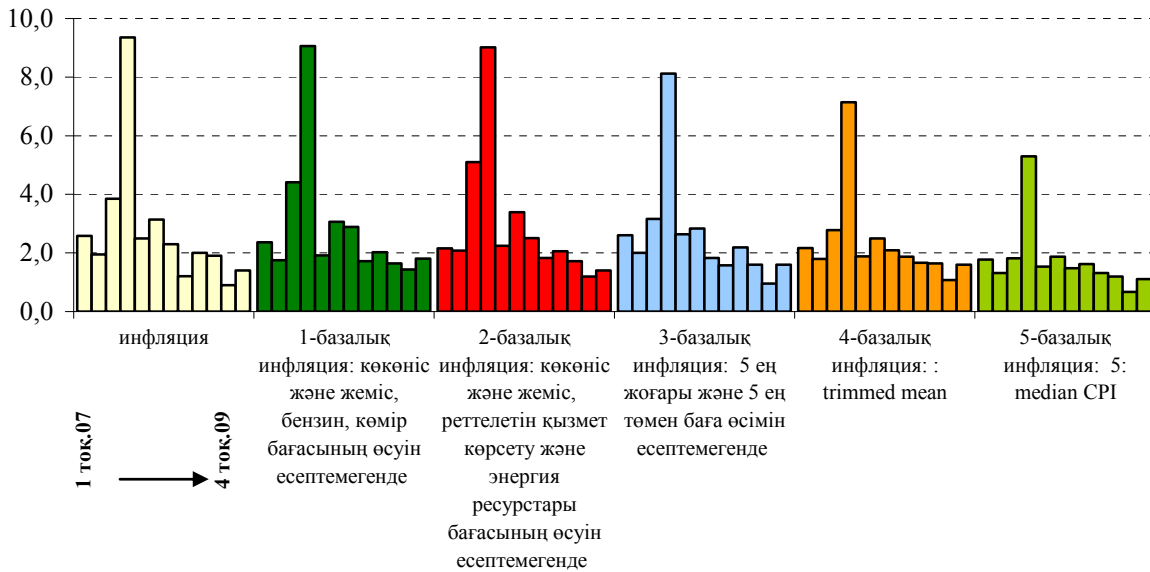
2009 жылғы 4-тоқсанда базалық инфляцияның көрсеткіштері жалпы инфляция сияқты 2008 жылғы 3-тоқсанмен салыстырғанда өсудің жоғары қарқынын көрсетті. Бұл ретте 2008 жылғы 4-тоқсанмен салыстырғанда тек 1-базалық инфляция көрсеткіші бойынша көтерілуі байқалды (4-график).

2009 жылғы 4-тоқсанда жалпы инфляция көрсеткіші 2-базалық инфляцияны қоспағанда, базалық инфляцияның көрсеткіштерімен салыстырғанда анағұрлым төмен деңгейде қалыптасты. Бұл көбіне жеміс-көкініс өнімдерінің тұтынушылық қоржын құрылымындағы оның жоғары үлесін ескере отырып, едәуір төмендеуіне байланысты.

2009 жылғы қазан-желтоқсанда жылдық көрсетуде 2-базалық инфляция, 4-базалық инфляция және 5-базалық инфляция көрсеткіштерінің бәсеңдегені байқалды, ал 1-базалық инфляция және 3-базалық инфляция қарқыны іс жүзінде өзгерген жоқ. Бұл ретте 2009 жылғы желтоқсанда 2008 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда базалық инфляцияның барлық көрсеткіштері анағұрлым төмен деңгейде қалыптасты. Бұл жалпы үрдістен «түсіп қалатын» жекелеген тауарлар мен қызметтер бағасының динамикада күрт ауытқуына (өсуі немесе төмендеуі) қарамастан инфляциялық үдерістердің жалпы бәсеңдеуін көрсетеді.

4-график

Тоқсандық инфляцияның және базалық инфляцияның динамикасы (өткен кезеңге %-бен)

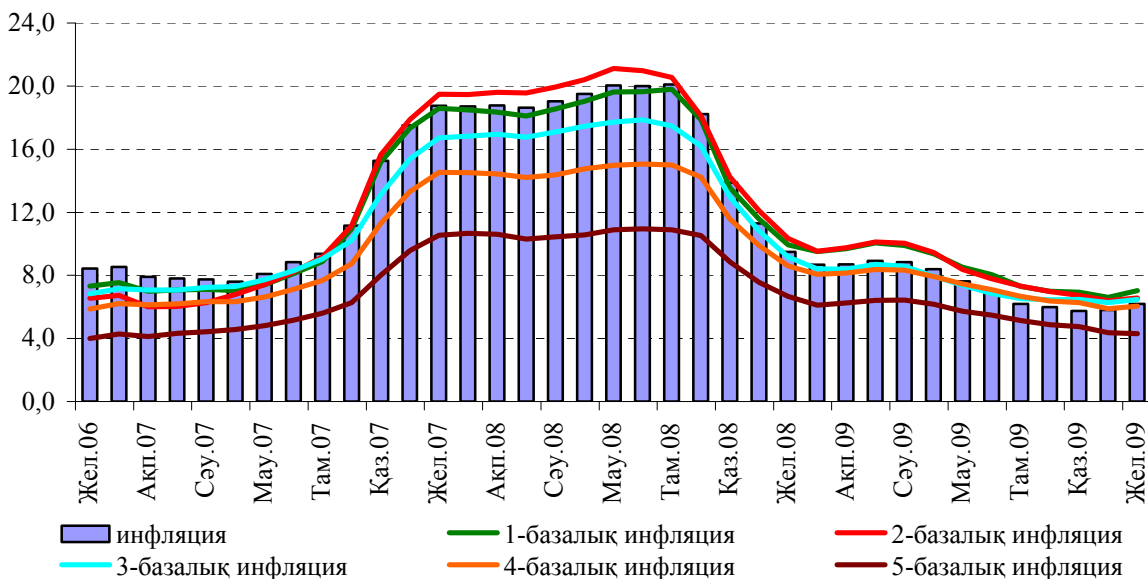

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

2009 жылғы желтоқсанның қорытындылары бойынша 1-базалық инфляция, 2-базалық инфляция және 3-базалық инфляция жылдық көрсетумен жалпы инфляцияның көрсеткішінен асты. Бұл жеміс-көкініс өніміне бағаның төмендеуіне, жұмыртқаның, майдың және тоң майдың біршама төмендеуіне, сондай-ақ базалық инфляцияның осы көрсеткіштерін есептеу кезінде алынып тасталынатын бензин және реттелетін қызметтердің жекелеген түрлері бағасының қалыпты жылдық өсуіне байланысты (5-график).

5-график

Жылдық инфляцияның және базалық инфляцияның динамикасы (өткен жылдың тиісті айына, %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

1.3. Экономиканың нақты секторындағы бағалар

1.3.1. Өнеркәсіп өндірісіндегі бағалар

Үш алдыңғы кезең бойы байқалып отырған бағаның құлдырауынан кейін 2009 жылғы 2-тоқсаннан бастап жүргізілген теңгенің құнсыздануының әсерінен өнеркәсіптік өндірісте бағалар өсті. 2009 жылғы 4-тоқсанда өнеркәсіп өнімдерін өндіруші кәсіпорындардың бағаларының өсуі 7,0%-ды (2008 жылдың 4-тоқсанында төмендеуі-36,6%) құрап, өткен кезеңмен салыстырғанда баяулады. Өндірілген өнім 7,2%-ға, оның ішінде аралық тұтыну өнімі – 7,8%-ға, өндіріс құралдары -3,8%-ға қымбаттады. Тұтыну тауарларының бағасы- 2,1%-ға, өндірістік сипаттағы қызмет көрсетулер -1,4%-ға өсті.

2009 жылғы қазан-желтоқсанда өткен кезеңмен салыстырғанда тау-кен өндіру өнеркәсібі кәсіпорындарының бағаларының өсу қарқыны 9,5%-ды құрап, баяулады (2008 жылғы осындай кезеңде – төмендеуі 48,6%). Шикізат энергия ресурстарының негізгі түрлеріне баға өсуінің тежелуі баяулауға себепші болды. Атап айтқанда, 2009 жылғы 4-тоқсанда мұнай өндіру бағасы 11,8%-ға ұлғайды (2009 жылғы 3-тоқсанда – өсуі 16,9%), газ конденсатының құны 1,2%-ға (7,7%) өсті. Тұтастай алғанда, энергия ресурстары 9,9% (14,4%-ға) қымбаттады, бұл ретте 2008 жылдың тиісті кезеңінде олардың құны 47,5%-ға төмендеді.

Шикізат сегментінде қалыптасқан баға конъюнктурасының ықпалымен өңдеуші өнеркәсіптегі бағаның өсу қарқыны 2009 жылғы 4-тоқсанда сондай-ақ баяулады және 3,6%-ды құрады (2008 жылғы 4-тоқсанда – төмендеуі 15,8%). Metallургиялық өнеркәсіптегі бағалар 8,5%-ға көтерілді, азық-түлік өнімдерін, сусындарды және темекіні қоса өндіру 1,9%-ға арзандады, мұнай өңдеу өнімдерінің бағасы 9,6%-ға өсті.

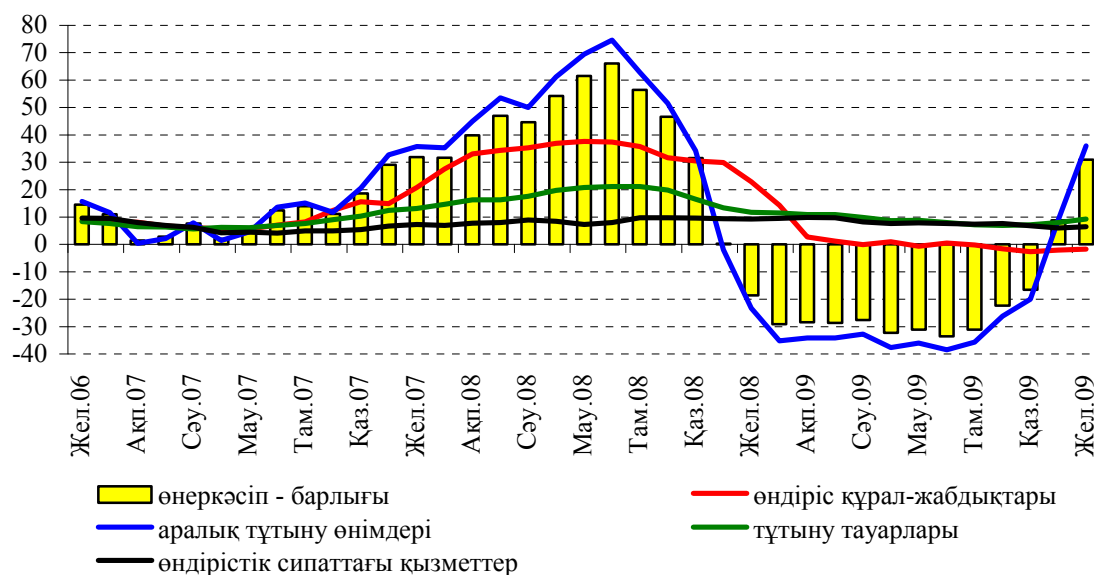
Электр энергиясын, газды және суды өндіру мен бөлуде 2009 жылғы 4-тоқсанда сондай-ақ 2,7%-ды құраған өсудің тежелуі байқалды, бұл электр энергиясы бағасы өсуінің анағұрлым төмен қарқынына байланысты.

2009 жылғы желтоқсанда өнеркәсіп өндірісіндегі жылдық көрсетуде бағаның өсуі (2009 жылғы желтоқсанда 2008 жылдың желтоқсанына қарағанда) 31,0%-ды құрады (6-график).

Өндірілген өнім жылдық көрсетуде 32,6%-ға, оның ішінде аралық тұтыну өнімі – 36,0%-ға, тұтыну тауарлары - 9,3%-ға қымбаттады, ал өндіріс құралдары 1,7%-ға арзандады. Өндірістік сипаттағы қызмет көрсетулер 6,5%-ға қымбаттады.

6-график

Өнеркәсіп өнімін өндіруші кәсіпорындар бағалары индексінің динамикасы (өткен жылдың тиісті айына %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

1.3.2. Ауыл шаруашылығындағы бағалар

2009 жылғы 4-тоқсанда барлық арналар бойынша сатылған ауыл шаруашылығы өнімдерінің бағасы өткен кезеңмен салыстырғанда 10,7%-ға төмендеді (2008 жылғы 4-тоқсанда өсім - 4,1%). Ауыл шаруашылығындағы баға динамикасы өсімдік шаруашылығы өнімдері бағасының арзандауы және мал шаруашылығы өнімдері бағасының өсуі аясында қалыптасты.

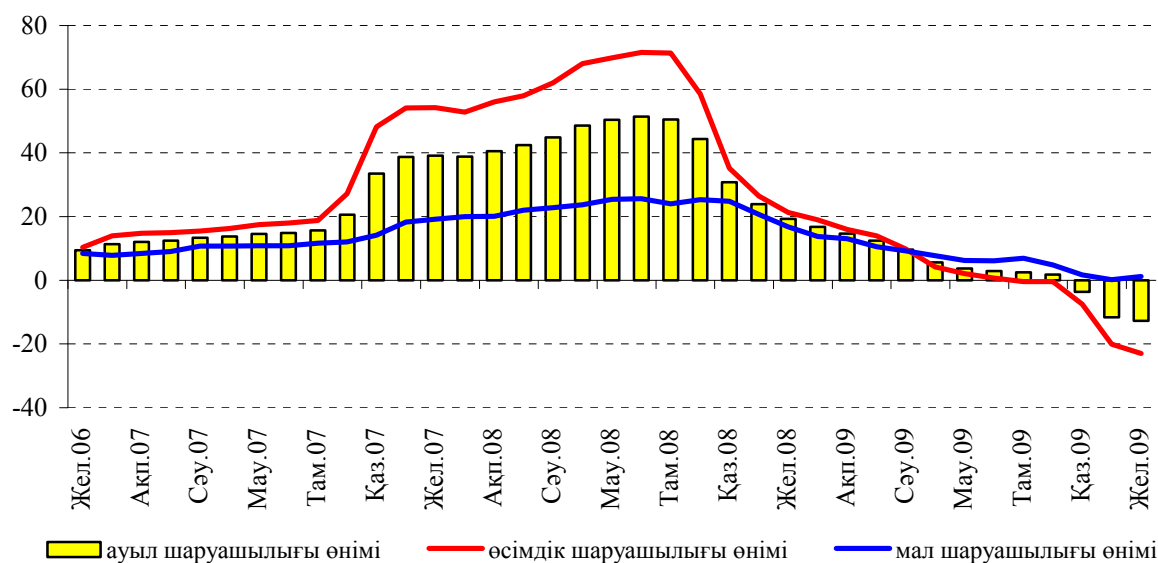
Қазан-қарашада өсімдік шаруашылығы өнімдері 21,2%-ға арзандады, бұл дәнді дақылдар бағасының 23,2%-ға, сондай-ақ картоп пен көкіністердің (тиісінше 18,4%-ға және 11,8%-ға) төмендеуіне байланысты. Қазақстанда және қазақстан бидайын импорттаушы елдерде астықтың айтарлықтай көп жиналуы астықты өткізу проблемасының туындауына себепші болды, бұл бидай бағасының құлдырауына әкелді және ауыл шаруашылығында бағаның төмендеуінің айқындаушы факторы болды.

Талданып отырған кезеңде мал шаруашылығы өнімдері ауысымдылық факторына байланысты 3,7%-ға қымбаттады, бұл ретте мал және құс еті 0,4%-ға төмендеді, жұмыртқа 13,5%-ға қымбаттады, ал сүттің құны 13,6%-ға өсті.

2009 жылғы желтоқсанның қорытындысы бойынша ауыл шаруашылығы өнімі жылдық көрсетуде 12,7%-ға төмендеді. Бұл ретте өсімдік шаруашылығы өнімі 23,0%-ға арзандады, мал шаруашылығы өнімінің бағасы 1,2%-ға өсті (7-график).

7-график

Ауыл шаруашылығы өнімі бағалары индексінің динамикасы (өткен жылғы тиісті айға %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

1.3.3. Кәсіпорындардың мониторингі

2009 жылғы 4-тоқсанда өткен тоқсандағымен салыстырғанда кәсіпорындардың дайын өніміне деген сұраныстың бұдан әрі төмендеуі жалғасты. Оған дайын өнімге сұраныстың 2009 жылғы 3-тоқсанда 44,5-тен 46,8-ге дейін өзгеруінің диффузиялық индексі ретінде жинақталған индикатордың өзгеруі себепші болды (8-график). Көрсеткіштің төмендеуін пікіртерім жүргізілген кәсіпорындардың 31,6% (2009 жылғы 3-тоқсанда – 28,1%), ұлғаюын – 20,5% (2009 жылғы 3-тоқсанда – 21,7%) атап өтті.

«Құрылыс», «сауда», «ауыл шаруашылығы», «жылжымайтын мүлікпен операциялар» және «өндеуші өнеркәсіп» салаларында сұраныстың төмендеуі байқалды. Көрсеткіштің өсуі «электр энергиясын, газды және суды өндіру және бөлу», «қонақ үйлер мен мейрамханалар» және «өндеуші өнеркәсіп» салаларында байқалды.

2010 жылғы 1-тоқсанда 2009 жылғы 4-тоқсанмен салыстырғанда жалпы экономика бойынша дайын өнімге сұраныстың төмендеуінің баяулауы күтіледі: сұраныстың өзгеруінің диффузиялық индексі 47,9 дейінгі белгіге өсті. Бұл ретте пікіртерімге қатысқан кәсіпорындардың 14,8%-ы дайын өнімге сұраныстың өсуін, 19,1%-ы төмендеуін күтеді.

2009 жылғы 4-тоқсанда кәсіпорындардың дайын өнімінің бағасына қатысты жағдай өткен тоқсандағымен салыстырғанда көрсеткіштің өсу қарқынының бұдан әрі баяулауымен сипатталады: дайын өнім бағасы өзгеруінің диффузиялық индексі 53,0 белгісіне дейін (2009 жылғы 3-тоқсанда 54,5) түсті. Өнімінің бағасы төмендеген кәсіпорындардың үлесі өткен тоқсанмен салыстырғанда 12,7%-ды құрап, (өткен тоқсанда – 12,6%) іс жүзінде өзгерген жоқ, көрсеткіштің өсуін көрсеткен респонденттердің үлесі 18,6%-ға дейін төмендеді (3-тоқсанда – 21,7%).

Көрсеткіші іс жүзінде өткен тоқсанның деңгейінде қалған өндеуші өнеркәсіпті қоспағанда, экономиканың көптеген салаларында бағаның өсуі баяулауды. Ауыл шаруашылығында дайын өнім бағасының өткен тоқсанмен салыстырғанда төмендеуі баяулады.

2010 жылғы 1-тоқсанда дайын өнім бағасы өзгеруінің диффузиялық индексі өткен тоқсанмен салыстырғанда 57,9 белгісіне дейін өсті. Бұл, бірінші кезекте бағаның 21,1%-ға дейін өсуін (2009 жылғы 4-тоқсанда – 18,6%) күтетін кәсіпорындар үлесінің ұлғаюымен байланысты. Осы уақытта бағаның төмендеуін күтетін кәсіпорындардың үлесі 5,4%-ға дейін біршама төмендеді (2009 жылғы 4-тоқсанда – 12,7%).

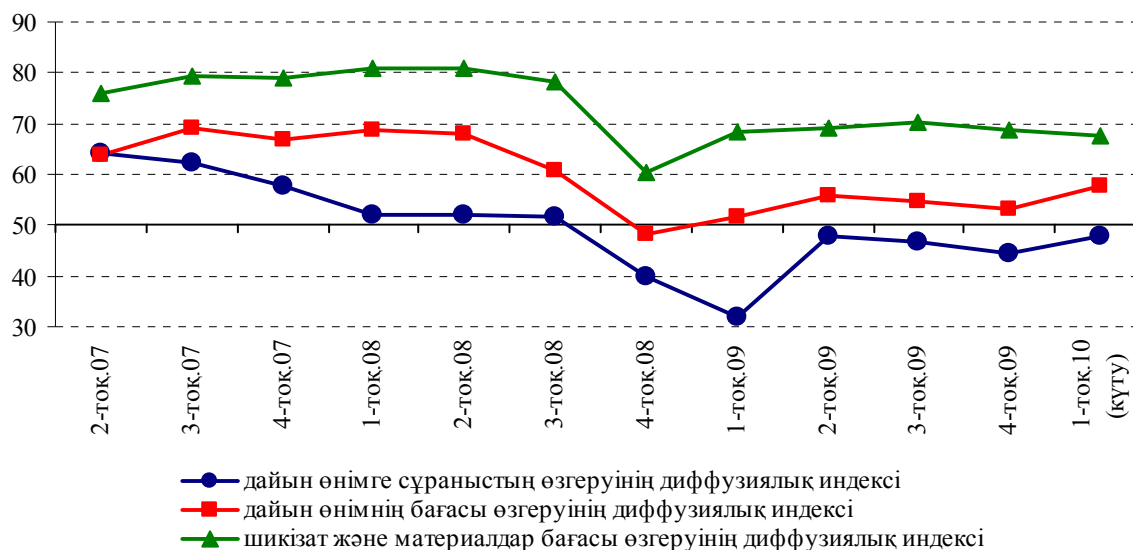
2009 жылғы 4-тоқсанда экономика бойынша тұтастай алғанда жоғары деңгейде қалып отырған шикізат пен материалдар бағасының өсуі баяулады: шикізат және материалдар бағасы өзгеруінің диффузиялық индексі 68,8 белгісіне дейін жетті. Бұл ретте «ауыл шаруашылығы», «құрылыс» және «электр энергиясын, газды және суды өндіру және бөлу» және «өңдеуші өнеркәсіп» салаларында көрсеткіштің өсу қарқыны баяулады. «Қонақ үй және мейрамханалар», «өңдеуші өнеркәсіп», «көлік және байланыс», «жылжымайтын мүлікпен операциялар» және «сауда» сияқты салаларда бағаның өсуі байқалды. Тұтастай алғанда талдау бойынша шикізат және материалдар бағасының өсуін атап өткен кәсіпорындардың саны 47,9%-ға дейін (2009 жылғы 3-тоқсандағы 51,7%-дан) төмендеді. Шикізат және материалдар бағасының төмендеуін атап өткен кәсіпорындардың үлесі өткен тоқсанмен салыстырғанда аса өзгермей, 3,1%-ды (2009 жылғы 3-тоқсанда – 3,4%) құрады.

2010 жылғы 1-тоқсанда шикізат және материалдар бағасы өзгеруінің диффузиялық индексі 67,5 белгісіне дейін түсті, бұл кәсіпорындардың бағаның одан әрі өсуін, бірақ неғұрлым төмен қарқынмен өсуін күтетіндігін білдіреді. Бұл ретте көрсеткіштің төмендеуін күтетін кәсіпорындардың үлесі 1,2%-ға дейін азайған кезде 2010 жылғы 1-тоқсанда бағаның өсуін күтетін кәсіпорындардың үлесі (43,4%) жоғары болып отыр (8-график).

Осылайша, тиісті диффузиялық индекстердің динамикасын ескере отырып, кәсіпорындардың 2010 жылғы 1-тоқсан бойынша күтулері бірінші кезекте дайын өнім бағасының өсуіне және шикізат пен материалдарға бағаның өсуінің кейбір баяулауына байланысты.

8-график

Сұраныс пен бағалар өзгерісінің диффузиялық индекстері

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2. Инфляция факторлары

2.1. Жиынтық сұраныс

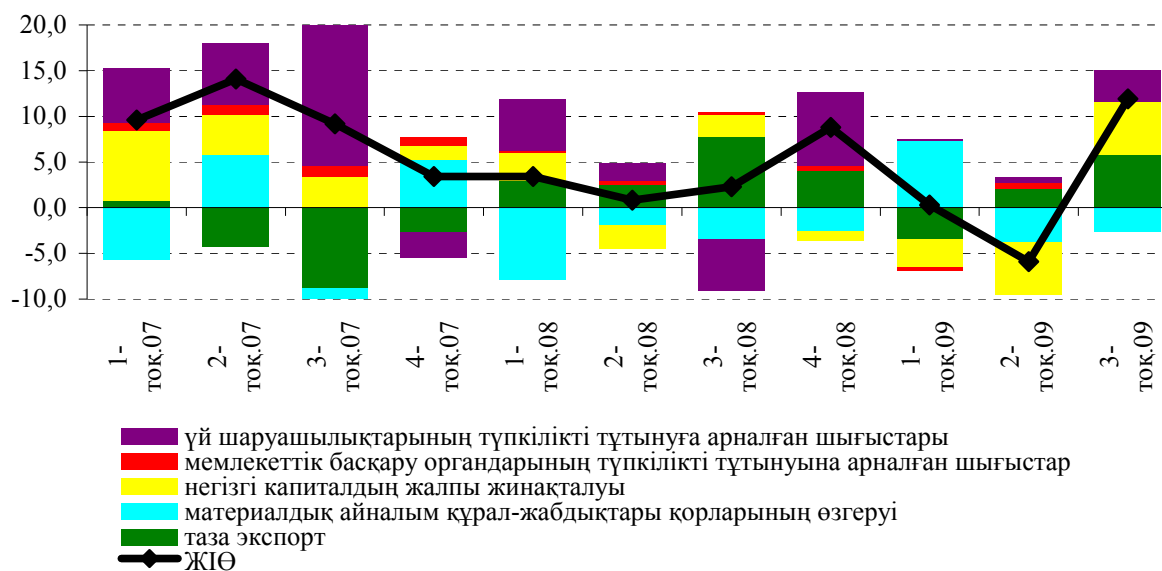
2009 жылғы 3-тоқсанда түпкілікті пайдалану әдісі бойынша ЖІӨ 2008 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда нақты көрсетуде бағалау бойынша 11,9%-ға (өткен тоқсанда – төмендеуі 5,9%) ұлғайды.

ЖІӨ өсуінің себебі оның негізгі үш құрамдас бөліктерінің: тауарлар мен қызметтерді түпкілікті пайдалану шығыстарының (4,1%-ға), жалпы жинақталудың (13,4%-ға), таза экспорттың (103,1%-ға) ұлғаюына байланысты. Импорттың экспортқа қарағанда көп құлдырауы осы құрамдас бөліктердің арасындағы айырманың ұлғаюына әкелді, ол таза экспорт көрсеткішінің едәуір өсуіне себепші болды.

ЖІӨ өсуіне таза экспорттың салымы - 5,8%-ды, үй шаруашылығының – 3,4%-ды, негізгі капиталдың жалпы жинақталуының салымы– 3,1%-ды құрады (9-график).

9-график

Жиынтық сұраныстың құрамдас бөліктерінің ЖІӨ өсуіне үлесі, %-бен

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігінің деректері, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің есептері

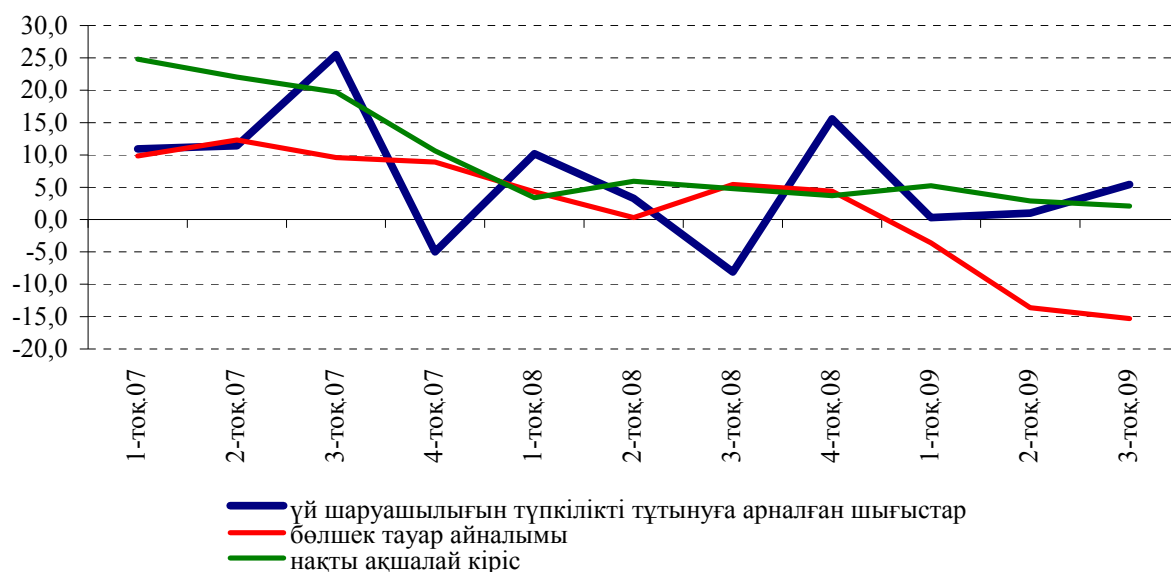
2.1.1. Жеке тұтыну және инвестициялық сұраныс

2009 жылғы 3-тоқсанда үй шаруашылығын түпкілікті тұтыну шығыстары 2008 жылғы тиісті кезеңге қарағанда 5,4%-ға (2009 жылғы 2-тоқсанда – 1,0%-ға) ұлғайды.

Бұл ретте нақты көрсеткіштегі орташа жан басына шаққанда ақша кірісінің өсуі 2,1%-ды құрап, баяулады жалғастырды (2009 жылғы 2-тоқсанда – өсу 2,9%-ға), бөлшек тауар айналымы 15,3%-ға (2009 жылғы 2-тоқсанда – төмендеуі 13,1%-ға) қысқарды (10-график).

10-график

Халықтың шығыстары мен кірістерінің динамикасы (өткен жылғы тиісті кезеңге %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігінің деректері, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің есептері

Нақты ақша кірістері өсу қарқынының баяулауы және бөлшек сауда айналымының азаюы аясында үй шаруашылығы шығыстарының өсуі мынадай факторларға байланысты болуы мүмкін:

- халықтың тұтыну тәртібінің сатып алулардың тиімділігі деңгейінің өсуіне және тауар бағасының маңыздылығын көтеруге қатысты үлгісінің өзгеруі, осыған байланысты көбіне тұтыну тауарлары қала нарығында және ұйымдастырылмаған (көшедегі) орындарда сатып алынады;

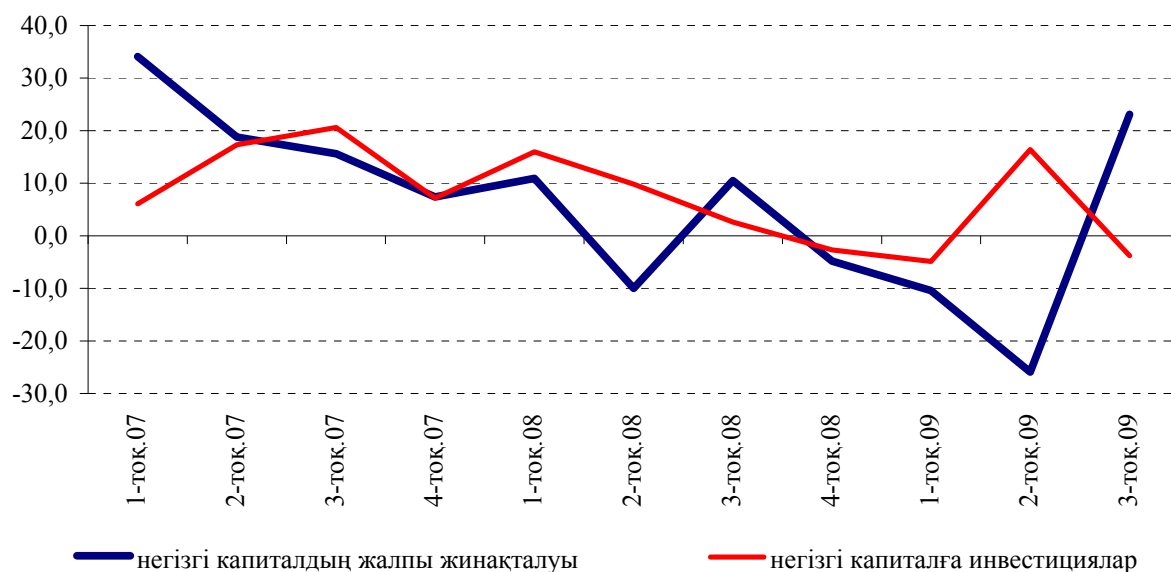
- халықтың қаржы тәртібінің ақша кірістерін жұмылдыру үрдерісін күшейтуге қатысты өзгеруі, бұл 2009 жылғы 3-тоқсанда екінші деңгейдегі банктерде жеке тұлғалардың жинақ ақшасы көлемінің 14,3%-ға өсуіне себепші болды;

- ауысымдылық факторының әсеріне байланысты, өйткені үй шаруашылығын түпкілікті тұтыну шығыстарының құрамында сондай-ақ өздері үшін өндірілген және еңбек ақысы ретінде алынған табиғи нысандағы тауарлар мен қызметтерді тұтыну бар.

2009 жылғы 3-тоқсанда 2008 жылғы тиісті кезеңге қарағанда ЖІӨ құрылымындағы жалпы жинақтау шығыстарының жалпы көлемі 13,4%-ға көтерілді, ол ЖІӨ-нің өсуін қалыптастыруда 3,1% мөлшерінде оң салым әкелді. Осы көрсеткіштің өсуіне 23,1%-ға өскен негізгі капиталдың жалпы жинақталуына шығыстардың ұлғаюы анағұрлым елеулі әсер етті (10-график).

ЖІӨ құрылымында негізгі капиталдың жалпы жинақталуы көлемінің өсуіне қарамастан, экономикадағы инвестициялық белсенділік 2009 жылғы 3-тоқсанда төмендеді. Инвестициялық белсенділікті қолдауда шетелдік капиталдың әкелінуі үлкен рөл атқарды. Номиналдық көрсетуде негізгі капиталға шетелдік инвестициялар 2009 жылғы 3-тоқсанда 2008 жылғы осындай кезеңмен салыстырғанда 65,4%-ға ұлғайды, бюджеттік қаражат есебіне инвестициялар - 24,5%-ға, өз қаражаты есебінен инвестициялар 16,9%-ға, заем есебінен - 4,9%-ға төмендеді. Нәтижесінде негізгі капиталға инвестициялардың көлемі нақты бағада бағалау бойынша 3,8%-ға азайды (11-график).

11-график

Негізгі капиталға инвестициялар шығыстарының динамикасы
өткен жылғы тиісті кезеңге %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігінің деректері, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің есептері

2.1.2. Мемлекеттік тұтыну

2009 жылғы 3-тоқсанда мемлекеттік басқару органдарының түпкілікті тұтынуына арналған шығыстар 2008 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда бағалау бойынша 0,5%-ға (2009 жылғы 2-тоқсанда – 7,3%) өсті.

2009 жылғы 3-тоқсанда мемлекеттік бюджеттің шығыстары 1 020 млрд. теңге сомаға немесе ЖІӨ-ге шаққанда 9,1% қаржыландырылды. 2008 жылғы тиісті кезеңдегі көрсеткіштермен салыстырғанда олар 2,4%-ға азайды.

Мемлекеттік бюджеттің ағымдағы шығындары 2008 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда 19,3%-ға ұлғайды және қызметті сатып алу бойынша шығындардың, жалақы бойынша шығындардың және жеке тұлғаларға ағымдағы трансферттердің өсуімен қамтамасыз етілді. Мемлекеттік бюджеттің күрделі шығындары 2009 жылғы 3-тоқсанда 2008 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда 4,4%-ға, негізінен негізгі капиталды сатып алу мен құруға шығыстардың төмендеуі есебінен қысқарды. 2009 жылғы 3-тоқсанда берілген ішкі бюджеттік кредиттердің көлемі 2008 жылғы 3-тоқсанның деңгейінен 4,6%-ды құрады. Қаржы активтерін сатып алу шығыстары 2008 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда 70,9%-ға төмендеді.

2009 жылғы 3-тоқсанда мемлекеттік бюджеттің түсімдері 875,4 млрд. теңгені немесе ЖІӨ-ге шаққанда 7,8%-ды құрады, бұл өткен жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда 5,4%-ға аз. Мемлекеттік бюджет кірісінің құрылымында бұрынғысынша екі бап басым: салықтық түсімдер (60,3%-ды), ресми трансферттер – (35,9%-ды) құрады. Ресми трансферттердің жоғары үлесі республикалық бюджетке Қазақстан Республикасының Ұлттық қорынан тиісінше 299,1 млрд. теңге және 15 млрд. теңге мөлшерінде кепілді және мақсатты трансферттердің түсуімен қамтамасыз етілді.

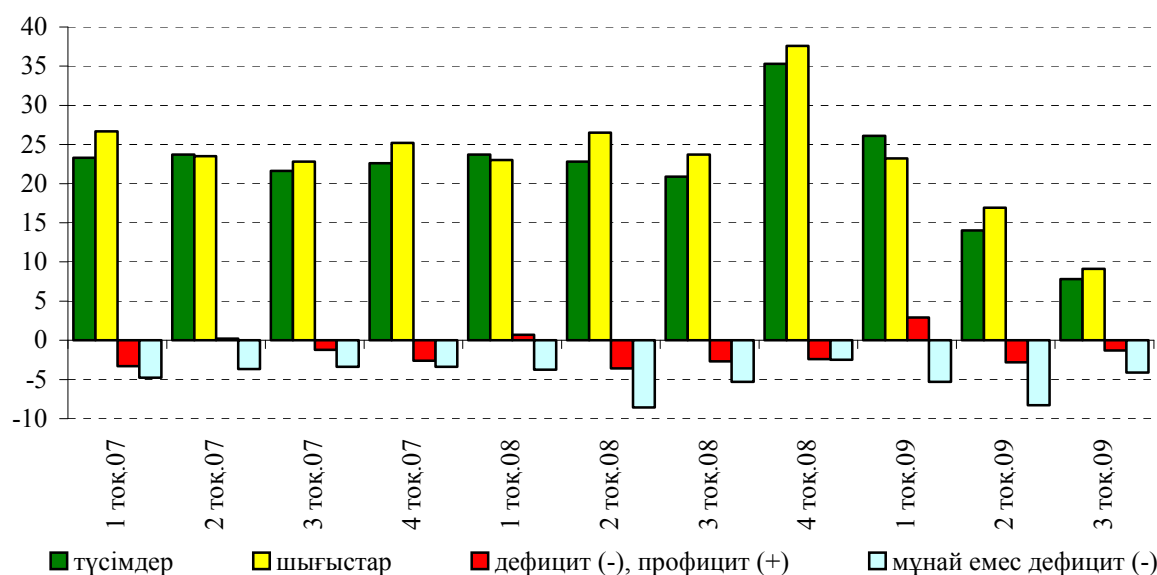
Тұтастай алғанда, 2009 жылдың 3-тоқсанында салықтық түсімдерден кірістердің көрсеткіштері 2008 жылғы тиісті кезеңнің мәндерімен салыстырғанда 32,2%-ға төмендеді, бұл корпоративтік табыс салығы бойынша түсімдердің және қосымша құн салығы бойынша түсімдердің қысқаруымен қамтамасыз етілді.

2008 жылғы 3-тоқсанмен салыстырғанда 2009 жылғы 3-тоқсанда салықтық емес түсімдердің көлемі 59,9%-ға едәуір өсті, ал негізгі капиталды сатудан түсімдер сол күйінде қалды.

2009 жылғы 3-тоқсанда мемлекеттік бюджет шығыстарының оның түсімдерінен асып түсуі нәтижесінде 145,0 млрд. теңге дефицит қалыптасты (ЖІӨ-нің 1,3%), бұл ретте 2008 жылғы 3-тоқсанда дефицит 119,8 млрд. теңгені құрады (12-график). Ұлттық қордан 314,1 млрд. теңге мөлшерінде трансферттер түспегенде 2009 жылғы үшінші тоқсан 459,1 млрд. теңге мұнай емес дефицитпен аяқталатындығын атап өткен жөн.

12-график

Мемлекеттік бюджеттің орындалуы, ЖІӨ-ге %-бен

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Қаржы министрлігі, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің есептері

2009 жылғы 3-тоқсан ішінде Қаржы министрлігі негізінен (98,4%-ға) мемлекеттік эмиссиялық бағалы қағаздарды шығару арқылы 216,2 млрд. теңге мөлшерінде заемдық қаражатты тартты. Осы кезең ішінде 55,6 млрд. теңге сомаға бұрында шығарылған бағалы қағаздар бойынша борыштық міндеттемелер өтелді. Нәтижесінде Қазақстан Республикасы Үкіметінің Ұлттық Банктің шотындағы қалдығы 15,6 млрд. теңгеге ұлғайды.

2009 жылғы 3-тоқсанда Үкіметтің ішкі борышы 2009 жылғы 2-тоқсанның қорытындысымен салыстырғанда (ЖІӨ-ге шаққанда 6,2%) 1 120,1 млрд. теңгеге (ЖІӨ-ге шаққанда 7,2%) дейін, яғни 16,6%-ға ұлғайды және ұзақ мерзімді қазынашылық облигацияларды және орта мерзімді міндеттемелерді (МЕОКАМ) шығарумен қамтамасыз етілді. Үкіметтің сыртқы борышы 2009 жылғы 3-тоқсанда осы жылдың 2-тоқсанының көрсеткіштерімен салыстырғанда (ЖІӨ-ге шаққанда 1,5%) 3,5%-ға ұлғайып, 1,6 млрд. АҚШ долл. (ЖІӨ-ге шаққанда 1,6%) құрады.

2.1.3. Сыртқы сектор

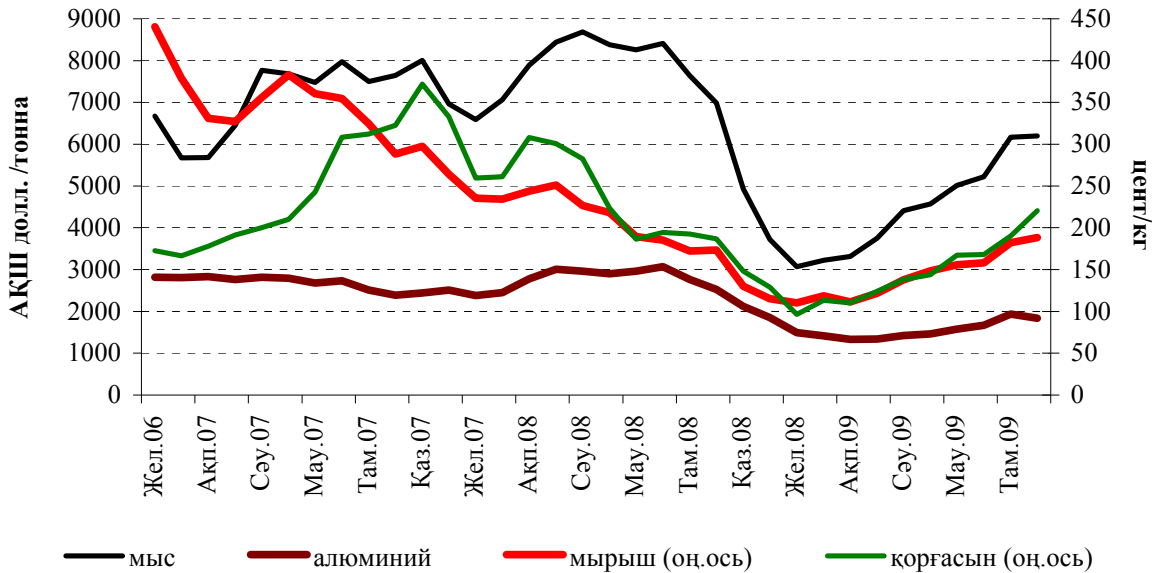
– - Әлемдік бағалар

2009 жылғы 3-тоқсанда әлемдік тауар нарықтарындағы жағдай жекелеген тауарлар бағасының құбылмалылығымен сипатталды. Мәселен, 2009 жылғы шілде-қыркүйек айларында мыстың әлемдік бағасы 23,6%-ға өсті және осы кезеңде орташа алғанда бір тонна үшін 5859 АҚШ долл. деңгейінде, тиісінше қорғасынның бағасы

31,7%-ға және бір килограмм үшін 1952 АҚШ доллары, ал мырыш – 21,0%-ға және бір килограммы үшін 176,1 цент деңгейінде қалыптасты. Алюминийдің бағасы шілде-тамыз айларында көтеріңкі үрдіс көрсетті, ал қыркүйекте олардың бағасы шамалы төмендеді. Тұтастай алғанда, 2009 жылғы 3-тоқсанда алюминийдің бағасы бір тонна үшін орташа 1812 АҚШ долл. деңгейіне жетіп, 16,5%-ға өсті (13-график).

13-график

Металдың әлемдік бағасының динамикасы

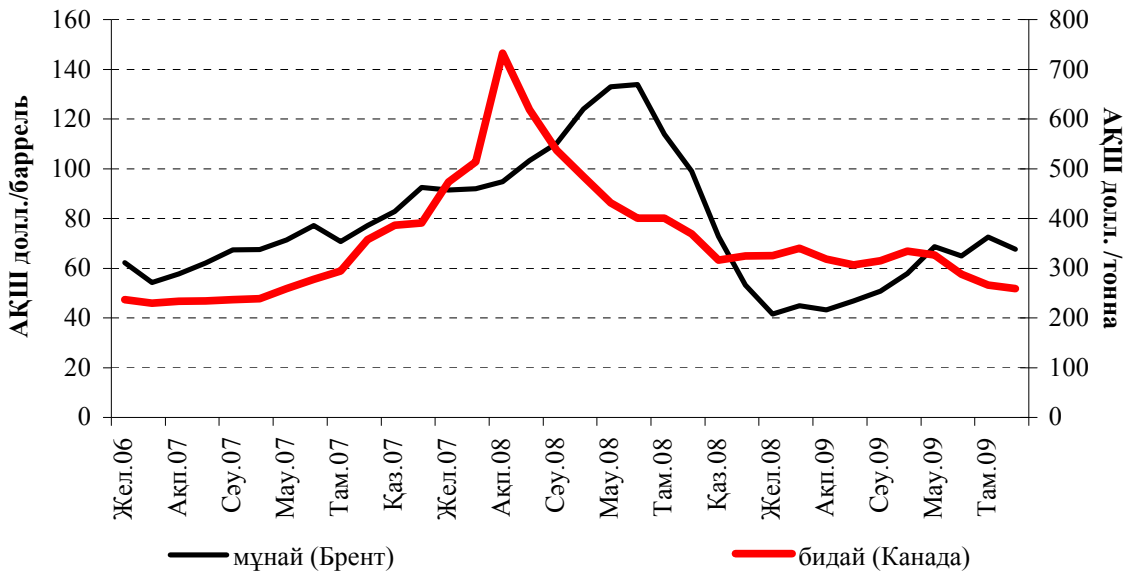
Дерек көзі: Дүниежүзілік Банк

2009 жылғы шілде-қыркүйекте мұнайдың әлемдік бағасы тұрақсыз үрдіспен құбылмалы болып қалды. Мәселен, шілдеде бағалардың төмен үрдісі байқалды, тамызда олар қайта тұрақты өсе бастады, ал қыркүйекте мұнайдың бағасы 2009 жылғы маусымның орташа айлық деңгейінен төмен түсіп қалды. Тұтастай алғанда, 2009 жылғы 3-тоқсанда Brent сорттындағы мұнайдың бағасы 1,4%-ға төмендеді және орташа бір баррель үшін 68,4 АҚШ долл. деңгейінде қалыптасты (14-график).

Бидайдың әлемдік бағасы сондай-ақ тұрақсыз болды, бұл ретте 2009 жылғы 3-тоқсан ішінде олардың төмендеуінің тұрақты үрдісі сақталды. Жалпы 2009 жылғы шілде-қыркүйекте бидайдың әлемдік бағасы (Канада) 20,7%-ға төмендеді және орташа бір тонна үшін 271,2 АҚШ долл. деңгейінде қалыптасты.

14-график

Мұнайдың (Брент), бидайдың (Канада) әлемдік бағасының динамикасы

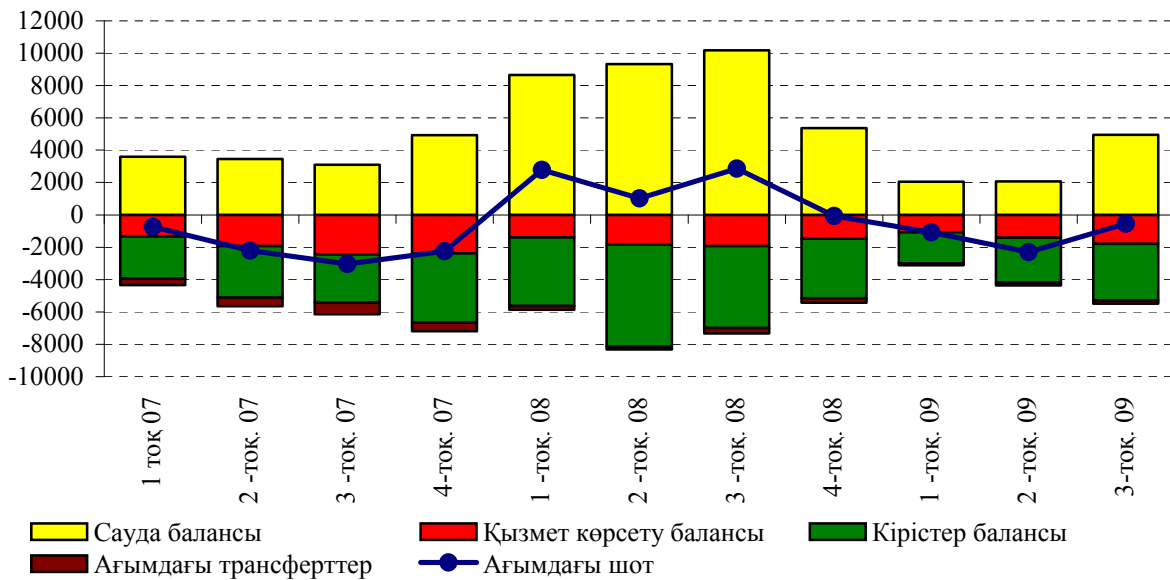
Дерек көзі: Дүниежүзілік Банк

- - Төлем балансы

2009 жылғы 3-тоқсанның қорытындысы бойынша төлем балансының ағымдағы шотының дефициті 544,5 млн. АҚШ долл. деңгейінде қалыптасты (15-график).

15-график

Ағымдағы операциялар шотының балансы, млн. АҚШ долл.

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Тауарлар экспортынан түсімдер 2009 жылғы 3-тоқсанда 2008 жылғы 3-тоқсанмен салыстырғанда 41,9%-ға, ал тауар импортына арналған шығыстар - 33,1%-ға қысқарды. Осылайша, сауда балансы 2008 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда 2 есеге жуық қысқарып, 4,9 млрд. АҚШ долл. деңгейінде қалыптасты. Қызмет көрсету балансының дефициті 2008 жылғы 3-тоқсанмен салыстырғанда 6,6%-ға және кірістер

балансының дефициті 31,1% қысқарды. Ағымдағы трансферттер бойынша резидент еместерге төлемдер 39,1% төмендеді.

Қаржы шотының операциялары бойынша ресурстардың таза-әкелінуі 2,3 млрд. АҚШ долл. құрады (2008 жылғы 3-тоқсанда – 1,3 млрд. АҚШ долл.). Резиденттердің шетелдік активтері (резервтік активтерді қоспағанда) 2009 жылғы 3-тоқсанда 2,0 млрд. АҚШ долларынан аса өсті, бұл 2008 жылғы тиісті кезеңіндегі өсім көрсеткішінен 2,6 есе аз. Резиденттердің сыртқы міндеттемелері 4,3 млрд АҚШ долл. ұлғайды, бұл 2008 жылғы 3-тоқсандағы осындай көрсеткіштен 1,5 есе аз.

Нәтижесінде төлем балансының операциялары бойынша оң сальдо 2009 жылғы 3-тоқсанда 1,8 млрд. АҚШ долл. (2008 жылғы 3-тоқсанда – 1,2 млрд. АҚШ долл.) құрады.

– - Сауда талаптары және нақты тиімді айырбастау бағамы

2009 жылғы 3-тоқсанда сауда талаптарының жиынтық индексі 2008 жылғы 3-тоқсандағы тиісті көрсеткіштен 34,4% төмен болды. Бұл ретте еуро аймағы елдерімен сауда талаптары 59,2%-ға, ал Ресеймен 16,4%-ға нашарлады (1-кесте).

1-кесте

Баға индекстерінің және сауда талаптарының өзгеруі (өткен жылғы тиісті кезеңге, %-бен)

	1-тоқ. 08	2-тоқ. 08	3-тоқ. 08	4-тоқ. 08	1-тоқ. 09	2-тоқ. 09	3-тоқ. 09
Экспорттық бағалар	56,1	61,1	61,9	8,0	-47,0	-52,5	-44,9
Импорттық бағалар	27,6	44,9	57,1	29,7	-1,2	-15,8	-18,2
Сауда талаптары	20,2	12,0	3,5	-17,0	-45,8	-42,4	-34,4
оның ішінде:							
Еуро аймағының елдері							
Экспорттық бағалар	54,4	62,5	63,5	-0,1	-54,2	-56,5	-49,9
Импорттық бағалар	15,8	29,5	51,9	27,5	17,7	0,1	12,8
Сауда талаптары	28,3	27,7	9,5	-22,5	-57,8	-57,9	-59,2
Ресей							
Экспорттық бағалар	30,1	37,6	34,6	8,6	-28,3	-36,2	-35,8
Импорттық бағалар	42,8	48,9	47,6	22,7	-28,6	-25,5	-23,2
Сауда талаптары	-8,9	-7,9	-9,0	-11,9	0,4	-15,0	-16,4

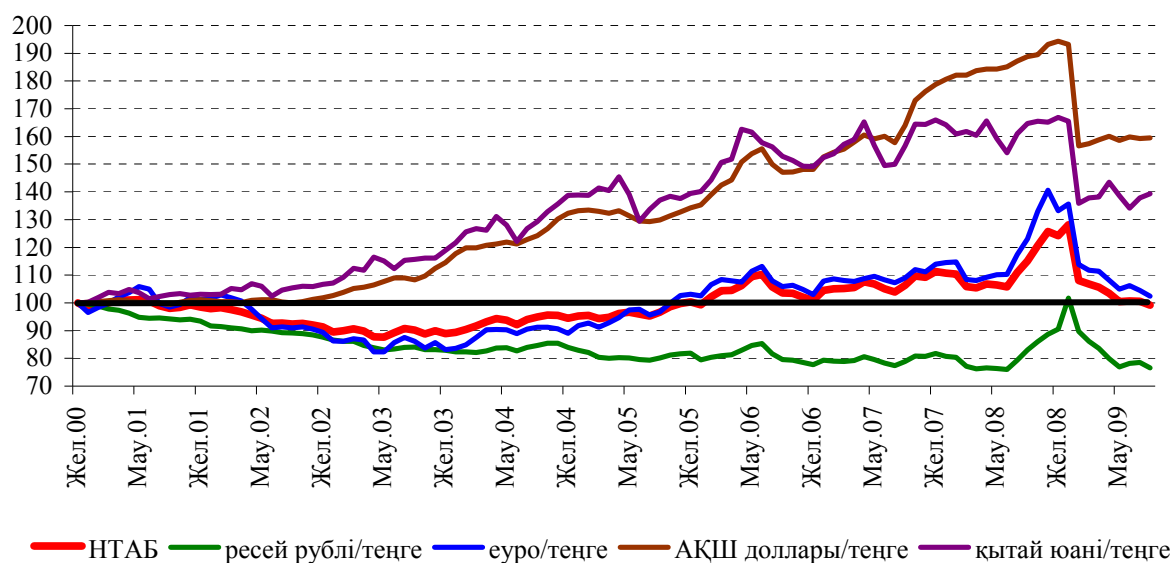
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2009 жылғы 3-тоқсанның қорытындылары бойынша өткен кезеңмен салыстырғанда теңгенің нақты тиімді айырбастау бағамының индексі 2,9%-ға әлсіреді. ТМД елдерінің валюталар қоржынына қатысты теңге 1,9%-ға, қалған елдердің қоржынына қатысты – 3,2%-ға арзандады.

2009 жылғы 3-тоқсанда теңге нақты көрсетуде АҚШ долларына қатысты 0,3%-ға қымбаттады, еуроға қатысты – 3,5%-ға арзандады және ресей рубліне қатысты 2,9%-ға әлсіреді (16-график).

16-график

Теңгенің нақты айырбас бағамдарының индекстері (2000 жылғы желтоқсан = 100%)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

– Теңгенің номиналдық айырбастау бағамы

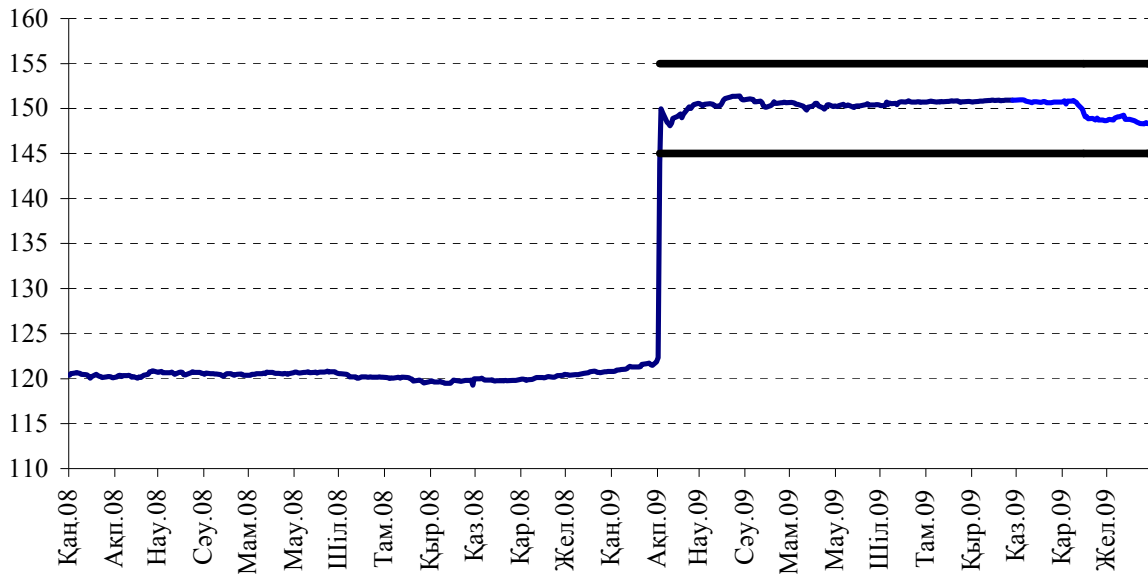
2009 жылғы 4-тоқсанда ішкі валюта нарығындағы жағдай салыстырмалы түрде тұрақты болды. Тұтастай алғанда, тоқсанның қорытындылары бойынша теңгенің бағамы бір АҚШ долларына қатысты 150,95 теңге/АҚШ долларынан 148,46 теңге/АҚШ долларына дейін 1,6%-ға нығайды. Жыл басынан бастап теңге номиналды көрсетуде АҚШ долларына қарағанда 22,9%-ға әлсіреді.

Теңгенің орташа алынған биржалық айырбастау бағамы 2009 жылғы 4 -тоқсанда бір доллар үшін 149,68 теңгені құрады. Тоқсан ішінде теңге АҚШ долларына қарағанда бір АҚШ доллары үшін 148,30-150,99 теңге ауқымында өзгерді (17-график).

Ішкі валюта нарығының биржалық бөлігінде еуромен және ресей рублімен мәмілелердің көлемі аз ғана күйінде қалатындықтан, теңгенің осы валюталарға қатысты бағамы АҚШ долларына қатысты кросс-бағам негізінде есептелді. Тиісінше, теңгенің еуроға және ресей рубліне қатысты бағамының динамикасы теңгенің АҚШ долларына бағамының динамикасымен, халықаралық қаржы нарығындағы бірыңғай еуропалық валюта ережесімен және Ресей Орталық Банкінің ресей рублінің валюталар қоржынына қатысты айырбастау бағамы саясатымен айқындалды.

17-график

Теңгенің АҚШ долларына шаққандағы номиналдық айырбас бағамының динамикасы

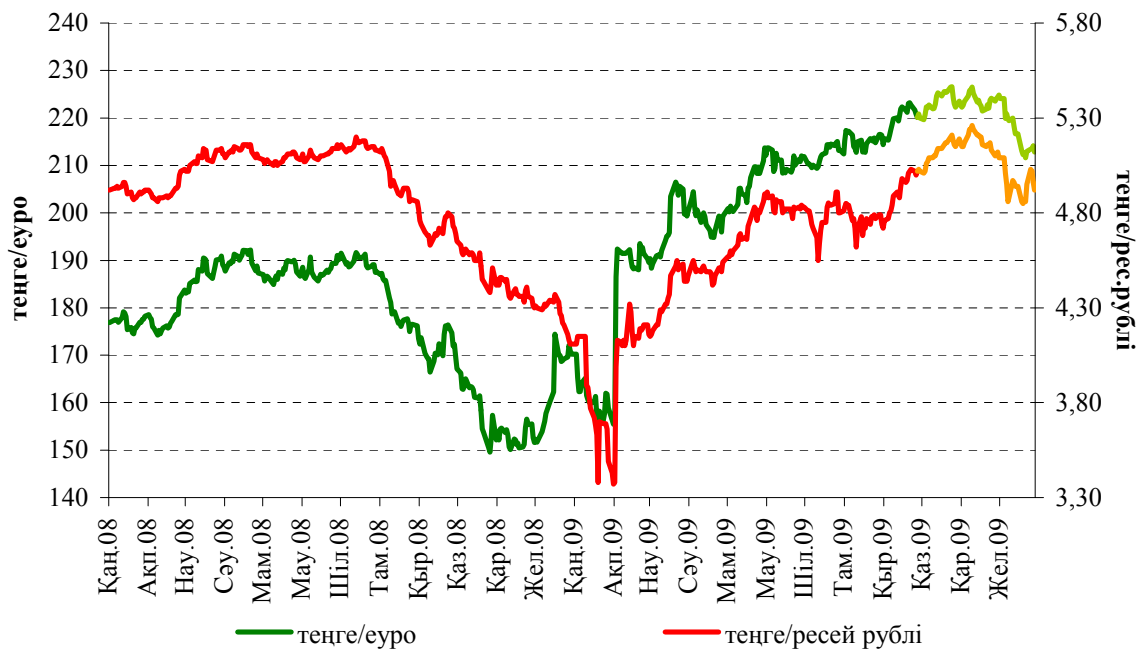

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Тұтастай алғанда, 2009 жылғы 4-тоқсанда теңгенің еуроға және ресей рубліне ресми бағамы тиісінше 3,3%-ға және 2,0%-ға нығайды (18-график).

18-график

Теңгенің еуроға және ресей рубліне шаққандағы ресми бағамының динамикасы

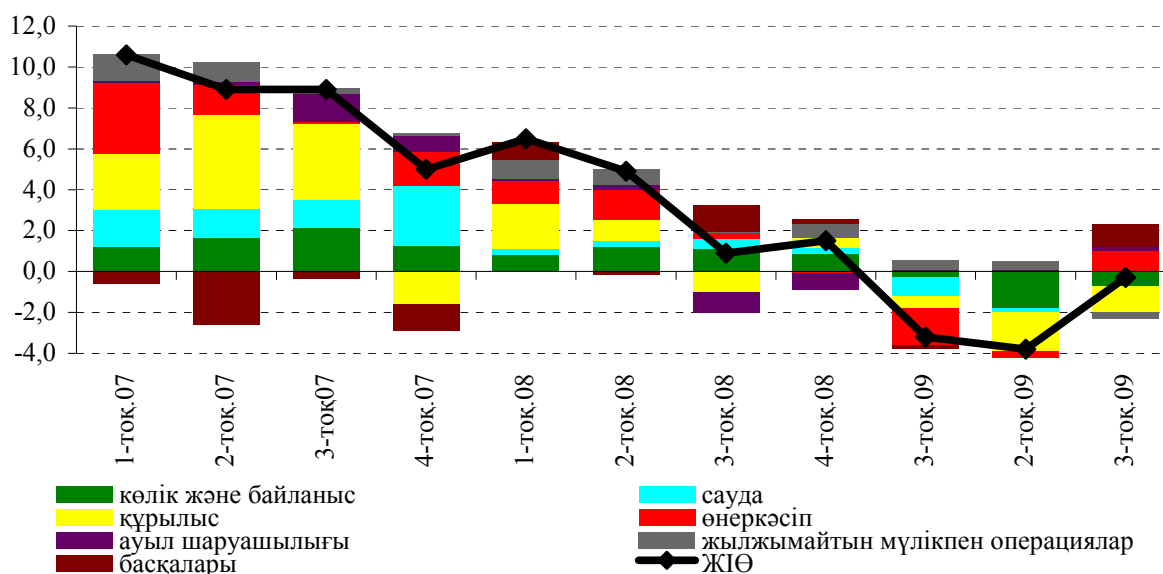
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2.2. Өндіріс

2009 жылғы 3-тоқсанда Ұлттық Банктің бағалауы бойынша ЖІӨ өндірісінің көлемі ағымдағы бағамен 4498,0 млрд. теңге болды. Құрылыста, көлікте, жылжымайтын мүлікпен операцияларда, қаржы қызметінде өндірістің төмендеуінің теріс әсерінен ЖІӨ-і 2008 жылғы 3-тоқсанмен салыстырғанда нақты көрсетуде бағалау бойынша 0,3%-ға азайды (2009 жылғы 2-тоқсанда - төмендеуі 3,8%-ға азайды) (19-график).

19-график

Нақты ЖІӨ-нің өсуіне экономиканың негізгі саларының үлесі (өткен жылғы тиісті кезеңге %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігінің деректері, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің есептері

ЖІӨ құлдырауы тереңдігінің төмендеуі көбіне тауарлар өндірісіндегі жағдайдың жақсаруына байланысты, рецессияның бірінен кейін бірі келетін төрт тоқсандарынан кейін өнімді шығару көлемі 2008 жылғы 3-тоқсандағы деңгейден 100%-ға жетті.

Қаралып отырған кезеңде көлік саласындағы нақты бағадағы нақты көлемнің индексі 2008 жылғы 3-тоқсанмен салыстырғанда 9,2%-ға, құрылыста -7,7%-ға, жылжымайтын мүлікпен операцияларда - 4,1%-ға, қаржы қызметінде - 26,6%-ға төмендеді, ол ЖІӨ-нің қалыптасуына теріс әсер етті. Ауыл шаруашылығында, мемлекеттік басқаруда, денсаулық сақтауда өсу қарқыны баяулады, индекстері тиісінше 101,4%, 105,2%, 103,8% деңгейге дейін төмендеді. Бұл ретте өнеркәсіпте және саудада жағдай жақсарды, индекстері 104,4% және 100% дейін өсті, байланыста (111,2%) және білім беруде (103,4%) өсу қарқыны жылдамдатылды.

2.3. Еңбек нарығы

2.3.1. Жұмыспен қамту және жұмыссыздық

2009 жылғы 4-тоқсанда экономикада жұмыспен қамтылғандар саны алдын ала деректер бойынша өткен кезеңге қатысы бойынша 0,2%-ға төмендеп, 7,9 млн. адамды құрады. Жұмыспен қамтылғандар санының төмендеуі есепті тоқсанда «Жол картасы» жобасы бойынша негізгі шараларды іске асырудың аяқталуымен байланысты. Бұл ретте

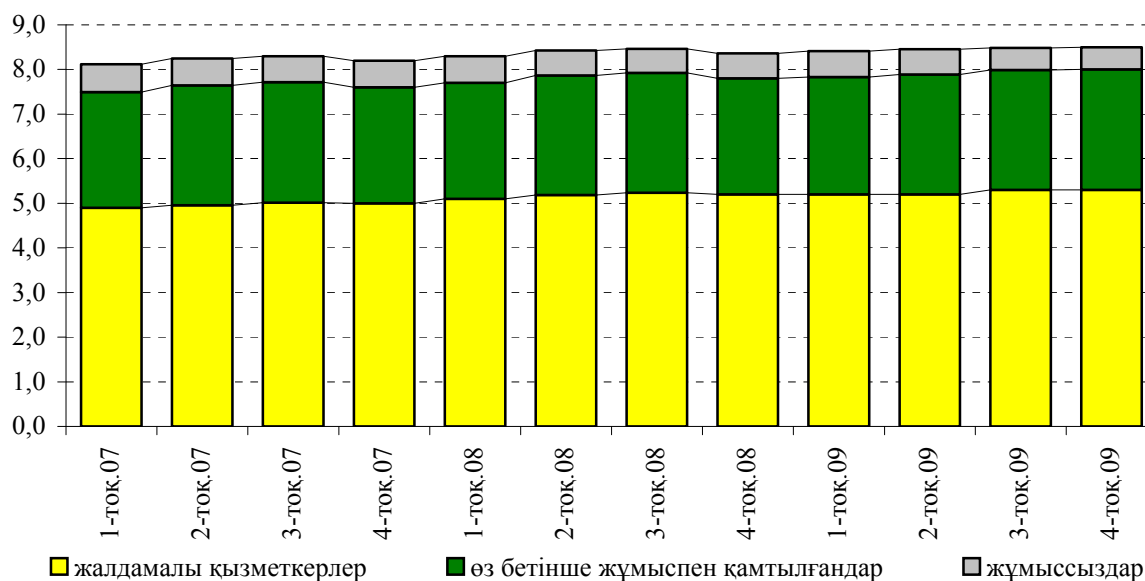
жалдамалы қызметкерлердің саны 5,3 млн. адамды құрады (өсу 0,4%), ал өздігінен жұмыспен қамтылғандар 2,7 млн. адамды құрады (төмендеуі 1,4%).

Мемлекеттік және мемлекеттік емес ұйымдардағы жалдамалы қызметкерлердің құрылымында 4,3 млн. адам (жалдау бойынша барлық жұмыс істейтіндердің 80,8%), жеке тұлғаларда – 0,7 млн. адам (13%), шаруа (фермер) қожалықтарында – 0,3 млн. адам (6,2%) жұмыс істеді.

2009 жылғы 4-тоқсанда жұмыссыздар саны өткен кезеңмен салыстырғанда 0,7%-ға, ал 2008 жылғы 4-тоқсанға қатысты 4,9%-ға төмендеп, 531,8 мың адамды құрады (20-график).

20-график

Экономикалық белсенді халықтың құрылымы, млн. адам

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

2009 жылғы қазан мен қарашада жалдамалы қызметкерлердің құрамында құрылымдық өзгерістер жалғасты.

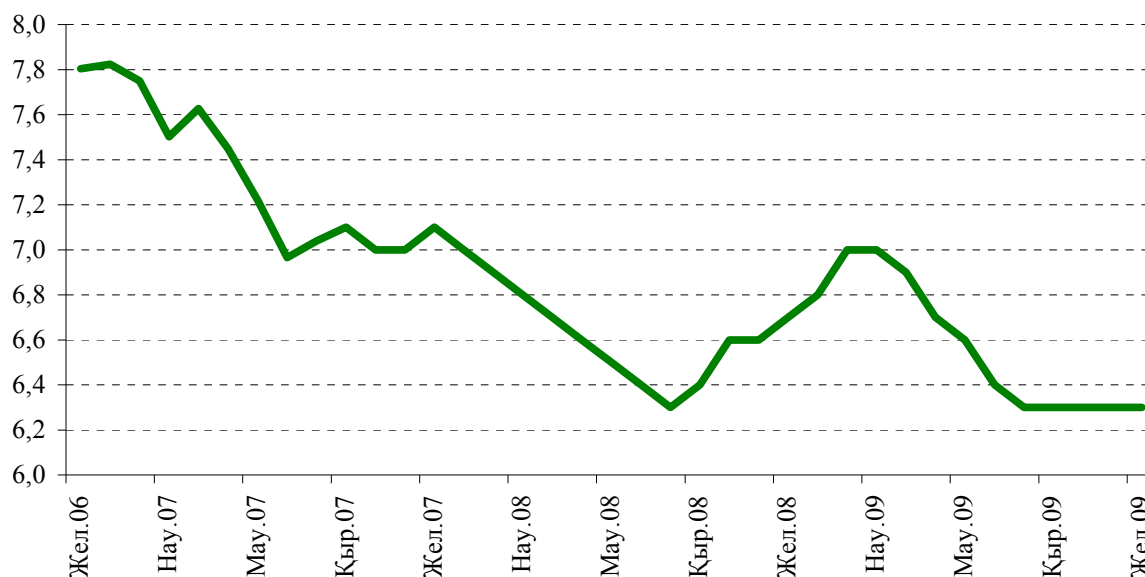
Өткен жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда мемлекеттік басқару, білім беру және денсаулық сақтау, электр энергияны, газды және суды өндіру және бөлу жұмыспен қамтудың өсуін қамтамасыз ететін негізгі салалар болып қалды. Жұмыспен қамтылғандардың анағұрлым көп кетуі өңдеуші өнеркәсіпте, құрылыста және қаржы қызметінде байқалды.

Ауысымдылық факторларының әсерінен ауыл шаруашылығында жұмыспен қамтылғандардың саны қысқарды, ал жыл соңында тұтыну белсенділігінің өсуі сауда саласындағы қызметкерлердің санын ұлғайтты.

Бір саладағы жұмыспен қамтылғандар санының төмендеуі олардың басқа салаларда өсуімен өтелді, нәтижесінде жұмыссыздық деңгейі 2009 жылғы 4-тоқсанда алдын ала деректер бойынша 6,3%-ды құрап, өзгерген жоқ (21-график).

21-график

Нақты жұмыссыздық деңгейі, %

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

2.3.2. Жалақы және өнімділік

2009 жылғы 3-тоқсанда номиналдық жалақының өсу қарқынының баяулауы жалғасты. Осыған қарамастан, 2008 жылғы тиісті кезеңнің көрсеткішімен салыстырғанда номиналдық көрсеткіште орташа айлық жалақы 8,7%-ға (2009 жылғы 2-тоқсанда - 10,2%-ға) өсті.

Инфляция аясының төмендеуі жалақының нақты көрсеткіште 2008 жылдың тиісті кезеңіне 2,2%-ға өсуіне әсер етті.

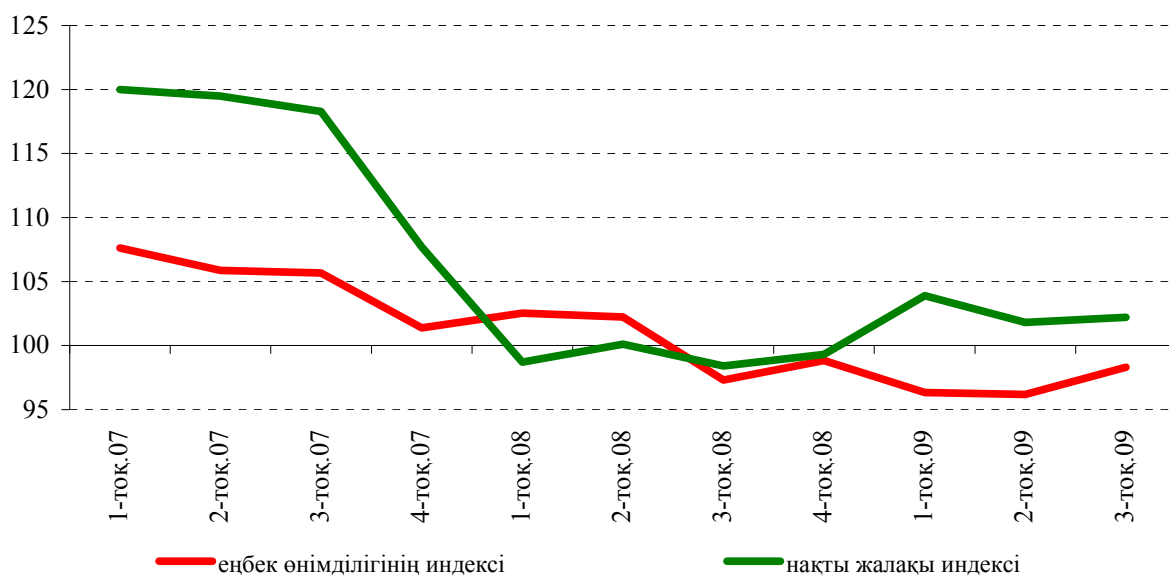
2009 жылғы қарашада 2008 жылғы қарашамен салыстырғанда номиналды көрсеткіште бюджеттік қызметкерлердің жалақысы барлығына қарағанда өсті: денсаулық сақтауда 26,7%-ға, мемлекеттік басқару секторында 22,5%-ға, білім беруде - 20,4%. Тұтастай алғанда номиналды жалақы 0,4%-ға төмендеген бұрынғы аумақтық ұйымдардың қызметін қоспағанда, экономикалық қызметтің барлық түрлері бойынша өсу байқалды.

Жалақының ең жоғары деңгейі бұрынғысынша қаржы секторында, тау-кен өнеркәсібінде және жылжымайтын мүлікпен операциялар секторында сақталды, ал ең төменгі деңгей - балық шаруашылығында, ауыл шаруашылығында, білім беру, денсаулық сақтау салаларында сақталды.

Еңбек нарығындағы жасырын жұмыссыздықтың болуы (қызметкерлерді толық емес жұмыс аптасына көшіру, қысқартылған жұмыс күні, жалақысы сақталмайтын демалыс беру) аясында ЖІӨ азаюы Ұлттық Банктің бағалауы бойынша 2009 жылғы 3-тоқсанда еңбек өнімділігінің 1,7%-ға төмендеуіне әкеліп соқтырды (22-график).

22-график

**Еңбек өнімділігінің және нақты жалақының динамикасы
(өткен жылғы тиісті айға %-бен)**

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің есептері

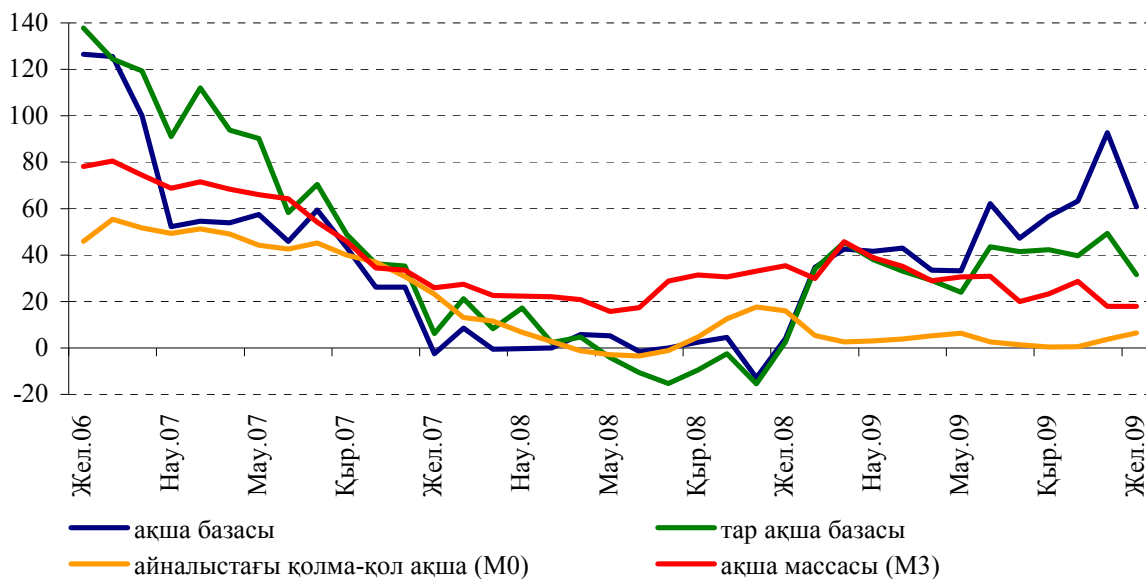
3. Ақша ұсынысы

3.1. Ақша агрегаттары

2009 жылғы 3-тоқсанда ақша агрегаттарының жылдық динамикасы (айналыстағы қолма-қол ақшаны қоспағанда) барынша сенімді өсу қарқынын көрсетті (23-график).

23-график

Ақша агрегаттарының динамикасы (өткен жылғы тиісті айға %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

3.1.1. Ақша базасы

Ақша базасы 2009 жылғы 4-тоқсанда 10,8%-ға тарылды және 2009 жылғы желтоқсанның аяғында 2451,2 млрд. теңге болды. Тар ақша базасы 2009 жылғы 4-тоқсанда 1962,1 млрд. теңгеге дейін 10,9%-ға тарылды.

2009 жылғы желтоқсанда 2008 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда ақша базасы 60,7%-ға кеңейді. Бұл кеңею негізінен «Самұрық-Қазына» ҰӘҚ-ның ақшасын жекелеген банктердің Ұлттық Банктегі теңгелік корреспонденттік шоттарына аударумен қамтамасыз етілді.

Ұлттық Банктің таза халықаралық резервтері 2009 жылғы желтоқсанда 2008 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда 22,7 млрд. АҚШ долл. дейін 14,2%-ға өсті. Олардың құрылымында ішкі валюта нарығында валютаны сату бойынша операцияларға және Үкіметтің сыртқы борышына қызмет көрсету жөніндегі операцияларға қарамастан екінші деңгейдегі банктердің Ұлттық Банктегі шетел валютасындағы корреспонденттік шоттарындағы қалдықты ұлғайту және Үкіметтің Ұлттық Банктегі шоттарына валютаның түсуі нәтижесінде таза валюталық қорлар ұлғайды. Оған қоса, алтындағы активтер өсті.

2009 жылғы желтоқсанда 2008 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда Ұлттық Банктің таза ішкі активтері негізінен қаржы ұйымдарына қайта қаржыландыру

заемдары бойынша талаптардың біршама ұлғаюы есебінен өсті (қараңыз, 5. Ақша-кредит саясатының құралдары және операциялары).

2009 жылғы желтоқсанда тар ақша базасы 2008 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда 31,5%-ға кеңейді (2-кесте).

2-кесте

**Ұлттық Банк активтерінің және пассивтерінің өзгеру динамикасы
(өткен жылғы тиісті кезеңге %)**

	1-тоқ. 09	2-тоқ. 09	3-тоқ. 09	4-тоқ. 09
Таза халықаралық резервтер	-2,2	-12,3	-8,7	14,2
Таза ішкі активтер	108,2	143,6	153,5	167,0
Үкіметке таза талаптар	-45,6	-108,1	-173,2	-902,5
Қаржы ұйымдарына талаптар	203,8	231,8	188,6	184,3
Қалған экономикаға талаптар	4,1	-4,1	443,4 есе	459,6 есе
Басқа таза ішкі активтер	-99,1	-122,9	-254,2	-205,7
Ақша базасы	41,7	33,1	56,6	60,7
Тар ақша базасы	38,0	24,0	42,4	31,5

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

3.1.2. Ақша массасы

2009 жылғы 4-тоқсанда ақша массасы 7386,5 млрд. теңгеге дейін 1,8%-ға өсті. 2009 жылғы желтоқсанда 2008 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда оның ұлғаюы негізінен банк жүйесінің таза сыртқы активтерінің өсуі нәтижесінде 17,9%-ды құрады (3-кесте).

3-кесте

**Ақша массасы өзгерістерінің динамикасы
(өткен жылғы тиісті кезеңге %)**

	1-тоқ. 09	2-тоқ. 09	3-тоқ. 09	4-тоқ. 09
Таза сыртқы активтер	599,2	1439,7	99,4	170,4
Ішкі активтер	10,6	9,5	10,7	2,1
Үкіметке талаптар	-117,3	-80,9	-75,4	-57,9
Экономикаға талаптар	18,2	17,7	16,7	10,4
Басқа да таза ішкі активтер	-49,3	-48,9	-40,5	-42,8
Ақша массасы	38,9	30,6	23,3	17,9
Айналыстағы қолма-қол ақша	3,1	6,4	0,4	6,5
Резиденттердің депозиттері	45,0	34,8	26,9	19,7

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Банк жүйесінің таза сыртқы активтері құрылымында 2009 жылғы желтоқсанда 2008 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда банктердің таза сыртқы активтері сияқты Ұлттық Банктің таза сыртқы активтері де өсті. Банктердің таза сыртқы активтерінің өсуі 2009 жылғы ақпанда жүргізілген теңгенің құнсыздануы нәтижесінде олардың көлемін қайта бағалау және банктердің резидент еместер алдындағы міндеттемелерінің төмендеуі есебінен болды.

2009 жылғы желтоқсанда 2008 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда банк жүйесінің ішкі активтерінің өсуі экономикаға кредиттеу көлемінің, Үкіметке таза

талаптардың өсуімен қамтамасыз етілді, ал банк жүйесінің басқа да таза ішкі активтері қысқарды.

Ақша массасының негізгі құрамдас бөліктерінің динамикасын талдау резиденттердің банк жүйесіндегі депозиттерінің айналыстағы қолма-қол ақшаның өсу қарқынымен салыстырғанда қарқынды өсуін көрсетті. Нәтижесінде ақша массасы құрылымындағы резиденттер депозиттерінің үлесі 2008 жылғы желтоқсандағы 86,3%-дан 2009 жылғы желтоқсанның қорытындысы бойынша 87,6%-ға дейін ұлғайды.

Ақша мультипликаторы ақша массасының өсу қарқынымен салыстырғанда ақша базасының кеңеюінің қарқынды өсуі нәтижесінде 2008 жылғы желтоқсандағы 4,11-ден 2009 жылғы желтоқсандағы 3,01 дейін төмендеді. Оған банктердің елеулі артық резервтерді жинақтауына байланысты резервтеу коэффициентінің көтерілуі, сондай-ақ айналыстағы қолма-қол ақшаның өсуімен салыстырғанда депозиттердің анағұрлым жоғары қарқынмен өсуіне байланысты қолма-қол ақшаға басымдық беру коэффициентінің төмендеуі себепші болды (24-график).

24-график

Ақша мультипликаторының және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

3.1.3. Айналыстағы қолма-қол ақша

2009 жылғы 4-тоқсанда айналыстағы қолма-қол ақша көлемі 913,5 млрд. теңгеге дейін 12,8%-ға өсті. Жалақы бойынша нетто-берулердің өсуі өсудің негізгі себебі болып табылады, бұл ретте тауарларды, қызметтерді және орындалған жұмыстарды сатудан нетто-түсімдердің, валютаны сатудан нетто-түсімдердің, жеке және заңды тұлғаларға берілген заемдардан нетто-түсімдердің өсуімен ішінара бейтараптандырылды.

2009 жылғы желтоқсанда айналыстағы қолма-қол ақша 2008 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда 6,5%-ға ұлғайды. Оған қолма-қол ақшаның өсуін қамтамасыз ететін факторлар ықпалының (жалақының, зейнетақының және жәрдемақылардың берілуі және өсуі) олардың азаюына себепші болатын факторлардың ықпалынан (айырбастау пункттерінің қолма-қол шетел валютасын сату көлемінің ұлғаюы, депозиттердегі қалдықтардың өсуі, тауарларды, жұмыстарды және қызмет көрсетулерді сатудан түсімдер және басқалар) басым болуы куә.

2009 жылғы 4-тоқсанда 2008 жылғы 4-тоқсанмен салыстырғанда банктердің кассаларынан қолма-қол ақшаны беру 1,4%-ға 2877,6 млрд. теңгеге дейін өсті, банктердің кассаларына түсім – 3,6%-ға 2613,8 млрд. теңгеге дейін қысқарды. Нәтижесінде банктердің кассаларынан нетто-беру 263,7 млрд. теңгені құрады.

3.2. Қаржы нарығы

3.2.1. Резиденттердің депозиттері

2009 жылғы желтоқсанның аяғында резиденттердің депозиттері 2009 жылғы 4-тоқсанда 0,4%-ға ұлғайып, 6473,0 млрд. теңгені құрады. Заңды тұлғалардың салымдары 0,6%-ға төмендеді, жеке тұлғалардың салымдары 3,1%-ға өсті.

2008 жылдың тиісті айымен салыстырғанда резиденттердің депозиттік ұйымдардағы депозиттерінің жалпы көлемі 2009 жылғы желтоқсанда 19,7%-ға өсті. Бұл ретте заңды тұлғалардың депозиттеріне қатысты өсудің баяулау үдерісі байқалды, ал жеке тұлғалар салымдарының динамикасы жылдамту үрдісімен сипатталды. Оған қоса, шетел валютасындағы депозиттер бұрынғысынша теңгедегі салымдарға қарағанда анағұрлым жоғары қарқынмен өсті (4-кесте).

4-кесте

Резиденттер депозиттерінің өзгеру динамикасы (өткен жылғы тиісті кезеңге %)

	4-тоқ. 08	1-тоқ. 09	2-тоқ. 09	3-тоқ. 09	4-тоқ. 09
Резиденттердің депозиттері	39,1	45,0	34,8	26,9	19,7
<i>Халықтың депозиттері</i>	<i>2,8</i>	<i>7,3</i>	<i>10,6</i>	<i>20,7</i>	<i>28,5</i>
Аударылатын депозиттер	7,7	1,6	5,4	23,0	36,3
ұлттық валютада	10,1	-1,2	3,7	10,5	14,0
шетел валютасында	-5,5	17,7	17,2	106,6	177,1
Басқа депозиттер	2,2	7,9	11,3	20,4	27,5
ұлттық валютада	-6,9	-38,9	-30,0	-29,8	-7,2
шетел валютасында	16,1	80,0	75,7	106,0	70,0
<i>Банктік емес заңды тұлғалардың депозиттері</i>	<i>60,2</i>	<i>66,1</i>	<i>46,7</i>	<i>29,6</i>	<i>16,3</i>
Аударылатын депозиттер	48,2	110,6	95,4	79,2	64,5
ұлттық валютада	43,0	90,7	70,7	44,7	41,4
шетел валютасында	71,9	189,4	195,3	202,9	152,7
Басқа депозиттер	66,0	41,4	18,9	2,7	-4,4
ұлттық валютада	55,7	5,8	-2,5	-14,6	-12,3
шетел валютасында	85,5	94,1	49,7	22,7	8,0

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Мемлекеттің қаржы тұрақтылығын қолдау жөніндегі шаралары халықтың банк жүйесіне деген сенімінің деңгейін көтерді, бұл жеке тұлғалардың депозиттік базасының өсуін жылдамдатуға себепші болды, ал дағдарысқа қарсы шараларды іске асыру шеңберінде келіп түскен қаражат көлемінің төмендеуі заңды тұлғалардың депозиттерінің өсуіне баяу ықпал етті.

2009 жылғы желтоқсанда банктік емес заңды тұлғалардың теңгедегі мерзімдік депозиттері бойынша орташа алынған сыйақы ставкасы 4,5%-ды (2008 жылғы желтоқсанда – 5,7%), ал жеке тұлғалардың депозиттері бойынша – 10,0%-ды (11,3%) құрады.

3.2.2. Экономикаға кредиттер

2009 жылғы 4-тоқсанда экономикаға банктердің кредиттері бойынша борыштың жалпы сомасы 4,8%-ға 7 644,1 млрд. теңгеге дейін төмендеді. Бұл ретте халыққа кредиттер 3,6%-ға, заңды тұлғаларға – 5,2%-ға азайды.

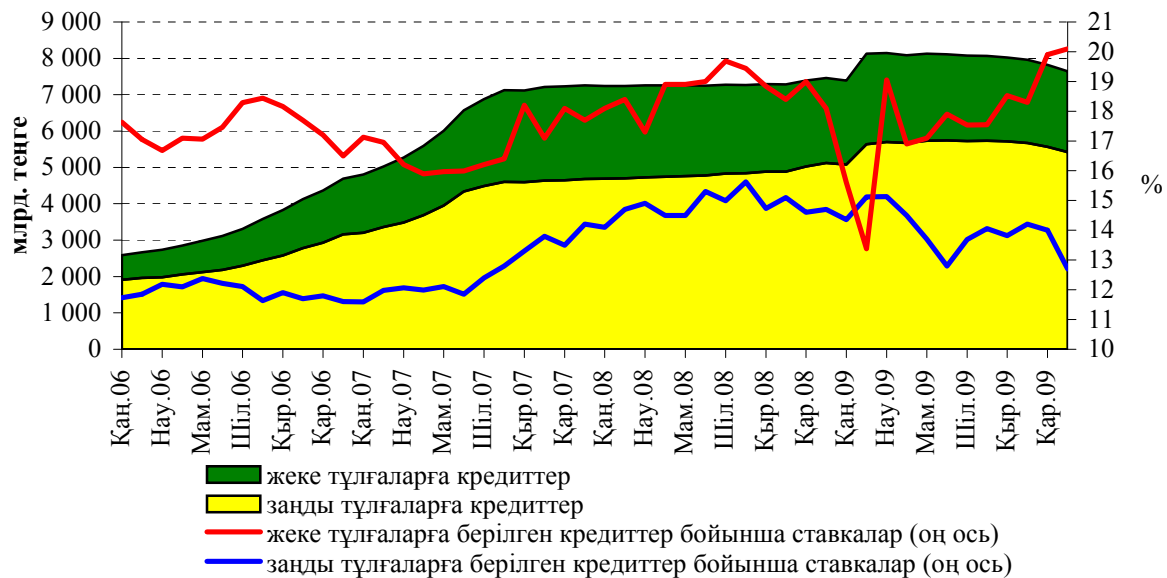
2008 жылғы желтоқсанға қатынасы бойынша кредиттеу көлемі 2,5%-ға ұлғайды, оның ішінде заңды тұлғалардың кредиттері бойынша 5,8%-ды құрады, ал жеке тұлғаларға кредиттер бойынша төмендеу 4,8%-ға жетті.

Заңды тұлғаларға берілген кредиттер бойынша орташа алынған ставка 2009 жылғы желтоқсанда 2008 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда 14,7%-дан 12,7%-ға дейін төмендеді. Ставкалар өлшемдерінің төмендеуі валюта түрлері бойынша және кредиттеу мерзімдері бойынша байқалды, бұл көбіне мемлекеттің нарықтық ставкадан төмен жаңа заемдар беруі, сол сияқты қолдағы берешекті қайта қаржыландыруы арқылы экономиканы қолдауына байланысты.

Жеке тұлғаларға берілген кредиттер бойынша орташа алынған ставка 2009 жылғы желтоқсанда 18,1%-дан 20,1%-ға көтерілді, бұл ретте ставкалардың өсуі ұлттық валютада берілген қысқа мерзімді кредиттер бойынша байқалды, бұл қысқа мерзімді теңгемен берілген заемдар бойынша ставкалардың (23,6%-дан 32,2%-ға дейін) өсуіне байланысты (25-график).

25-график

Экономикаға кредиттер және олар бойынша сыйақы ставкаларының динамикасы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Кредиттер құрылымында берешектің негізгі көлемі айналым құрал-жабдықтарын сатып алуға, жаңа құрылысқа және қайта жаңартуға, сондай-ақ басқа да мақсаттарға, негізінен, бұрын берілген кредиттерді қайта қаржыландыруға берілген кредиттерге тиесілі.

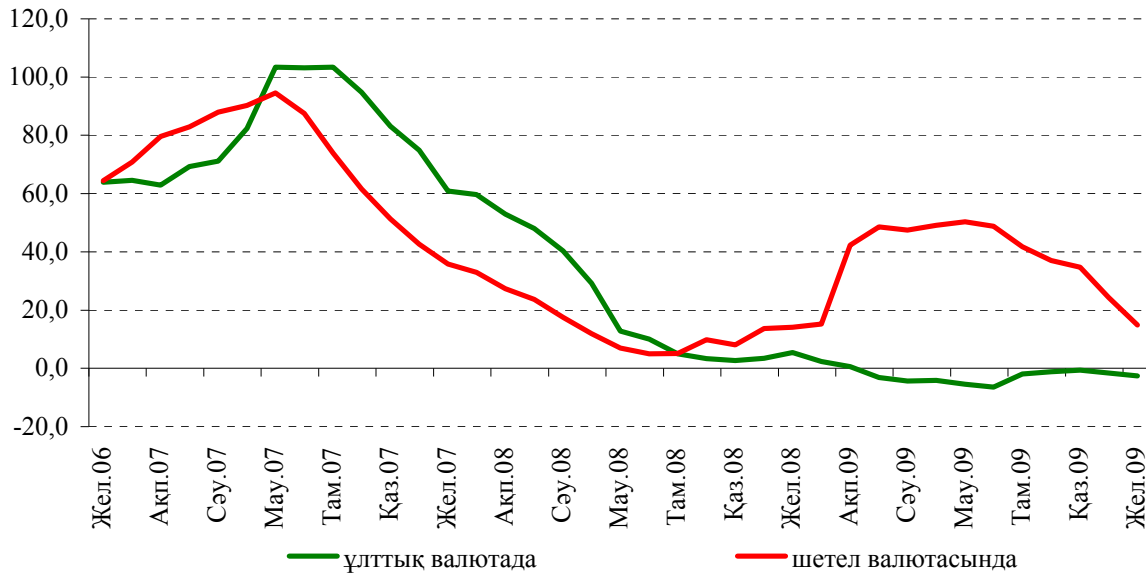
Салалар бойынша банктердің кредиттері бойынша елеулі берешек өндірістік емес салаға және жеке қызметке (40,5%), саудаға (23,6%), құрылысқа (18,8%), өнеркәсіпке (9,5%) тиесілі.

– - Заңды тұлғаларға кредиттер

Заңды тұлғаларға кредиттер көлемі 2009 жылғы желтоқсанда 2008 жылғы осындай кезеңмен салыстырғанда 5,8%-ға өсті. Заңды тұлғалардың ұлттық валютадағы кредиттері жылдық көрсетуде 2,6%-ға төмендеді, шетел валютасында 14,9%-ға өсті (құнсыздандуды ескермегенде бағалау бойынша 7,0%) (26-график).

26-график

**Заңды тұлғаларға берілген кредиттер динамикасы
(өткен жылғы тиісті кезеңге %)**

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

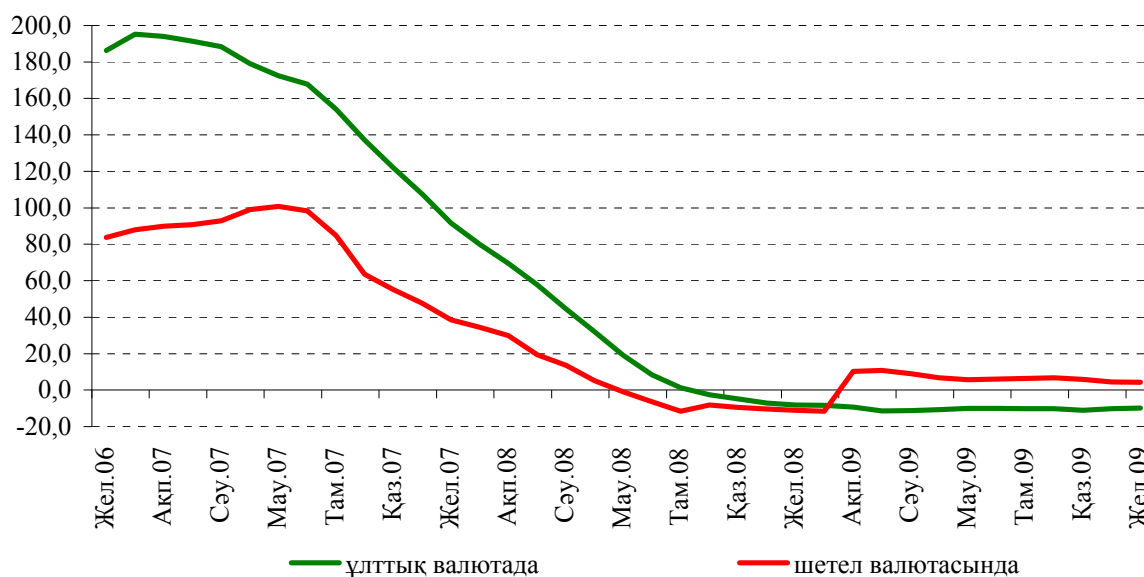
2009 жылғы желтоқсанның аяғында заңды тұлғаларды кредиттеу жалпы көлеміндегі орта- және ұзақ мерзімді кредиттердің үлесі 78,7%-ды құрады (2008 жылғы желтоқсанда – 71,9%).

– Халыққа кредиттер

2009 жылғы желтоқсанда 2008 жылғы осындай кезеңмен салыстырғанда жеке тұлғаларға кредиттердің көлемі 4,8%-ға төмендеді. Халыққа кредиттер құрылымында ұлттық валютадағы кредиттер 9,8%-ға төмендеуді, ал шетел валютасында 4,2%-ға өсуді көрсетті. (27-график).

27-график

**Халыққа берілген кредиттер динамикасы
(өткен жылғы тиісті кезеңге, %-бен)**

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

3.2.3. Банктердің активтері және міндеттемелері

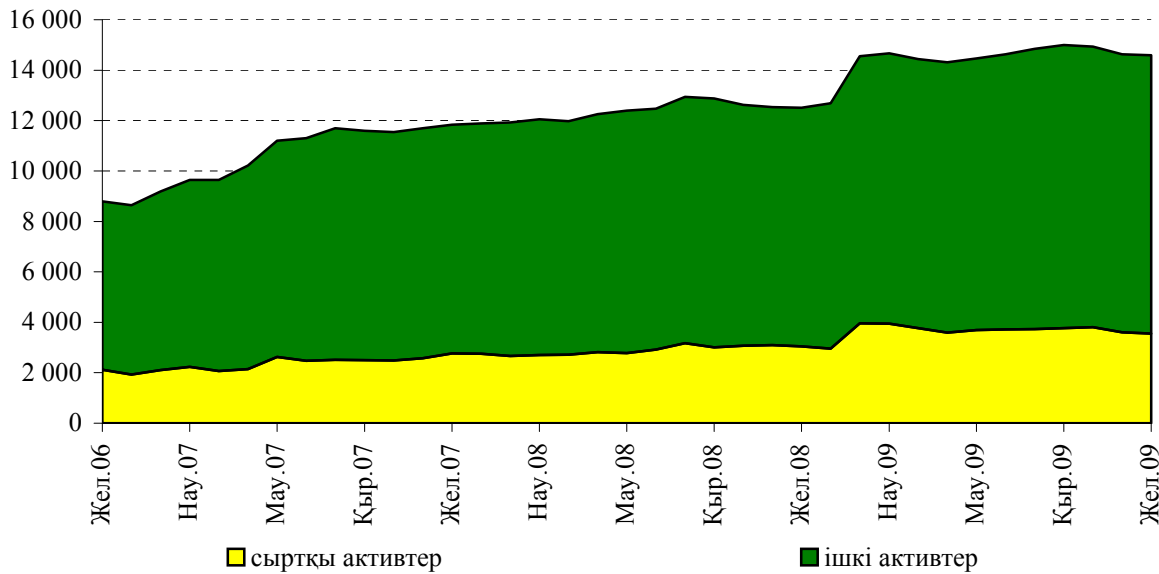
– Активтер

2009 жылғы 4-тоқсанда банктер активтерінің монетарлық шолуға сәйкес есептелген мөлшері 14,6 трлн. теңгеге дейін 2,7%-ға төмендеді. Банктердің активтері жылдық көрсетуде (2009 жылғы желтоқсанда 2008 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда) 16,6%-ға өсті (28-график).

28-график

Банктер активтерінің динамикасы, млрд. теңге

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2009 жылғы желтоқсанның аяғында банктердің сыртқы активтері активтердің жалпы көлемінің 24,4% иеленді немесе 23,9 млрд. АҚШ долл. құрады. 2009 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда олар 5,8%-ға төмендеді, ал 2008 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда 16,6%-ға өсті.

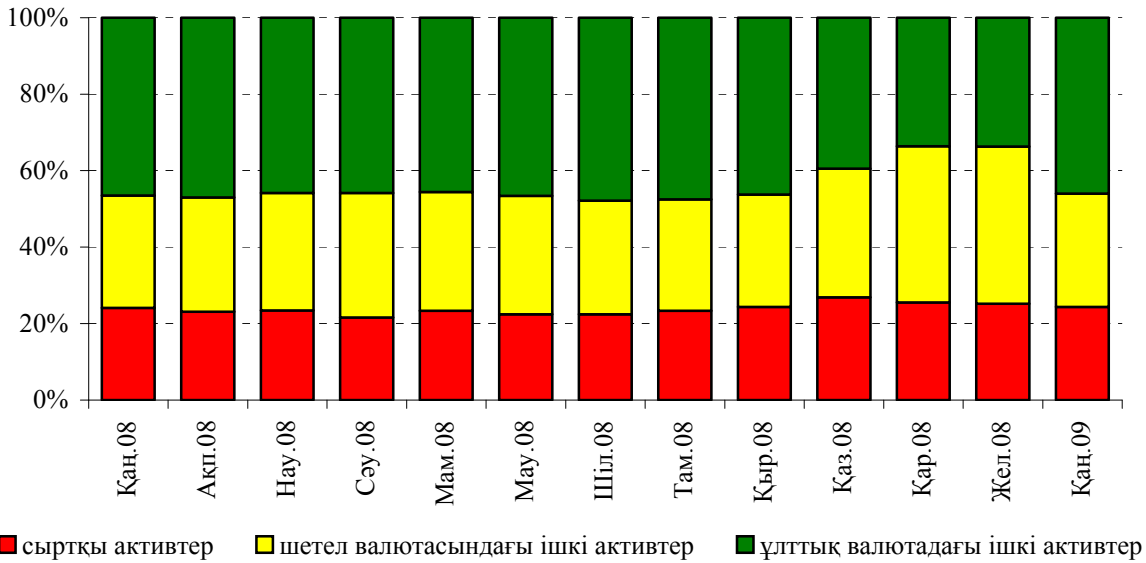
Сыртқы активтер құрылымында 2009 жылғы желтоқсанда резидент еместерге берілген кредиттер 55,5%-ға (2008 жылғы желтоқсанда – 53,7%-ға), резидент еместерде орналастырылған депозиттер - 23,2%-ға (2008 жылғы желтоқсанда - 25,5%-ға), резидент еместердің бағалы қағаздары – 5,1%-ға (2008 жылғы желтоқсанда – 9,6%-ға) жетті.

2009 жылғы желтоқсанда ішкі активтердің үлесіне 75,6% немесе 11,0 трлн. теңге тиесілі болды, оның ішінде ұлттық валютадағы ішкі активтер 60,8%-ды немесе 6,7 трлн. теңгені, шетел валютасымен – 39,2%-ды немесе 4,3 трлн. теңгені құрады (29-график).

2009 жылғы қыркүйек-желтоқсанда ішкі активтер 1,7%-ға төмендеді, оның ішінде ұлттық валютадағы активтер 8,8%-ға өсті, шетел валютасындағы активтер 14,4%-ға төмендеді. Жылдық көрсетумен осы көрсеткіштердің өсуі тиісінше 16,6%, 15,9% және 17,8%-ға жетті.

29-график

Банктер активтерінің құрылымы, %

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2009 жылғы желтоқсанда 2008 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда банктер активтерінің сапасы күрт нашарлады. Үмітсіз кредиттердің үлесі стандарттық кредиттер үлесінің (60,4%-дан 25,4%-ға дейін) қысқаруы және күмәнді кредиттер үлесінің (36,6%-дан 44,0%-ға дейін) ұлғаюы кезінде 3%-дан 30,6%-ға дейін ұлғайды. Оған қоса, күмәнді кредиттер құрылымында анағұрлым сапасы төмен активтер жағына активтердің ауысуы байқалды: 5 санат үлесі (1,9%-дан 5,9% дейін) өсті. Бұл банктер активтері сапасының бұдан әрі төмендеу қаупінің сақталып отырғандығын көрсетеді.

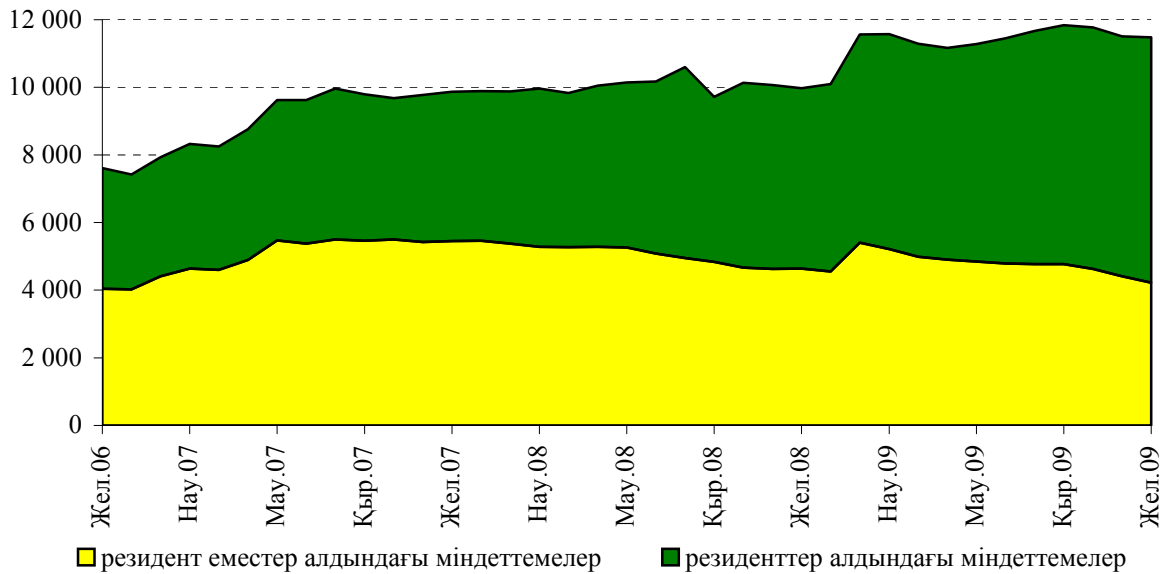
Кредит тәуекелінің жоғары деңгейі және кредит портфелі сапасының төмендеуі қазақстандық банк жүйесінің әлсіз жағы болып қалып отыр. Қазақстандық банктердің кредиттік портфелінің сапасы экономиканың барлық салалары бойынша іс жүзінде нашарлады. Бұл ретте жұмыс істемейтін кредиттердің басым бөлігі өз міндеттемелерін қайта құрылымдап жатқан екі банкке - БТӘ және Альянсқа тиесілі.

– Міндеттемелер

2009 жылғы 4-тоқсанда банктердің монетарлық шолуға сәйкес есептелген міндеттемелерінің жалпы сомасы 3,0%-ға төмендеді және желтоқсанның аяғында 11,5 трлн. теңгені құрады. Банктердің міндеттемелері жылдық көрсетуде (2009 жылғы қыркүйекте 2008 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда) 15,2%-ға өсті (30-график).

30-график

Банктер міндеттемелерінің динамикасы, млрд. теңге

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Банктердің резидент еместер алдындағы міндеттемелері 2009 жылғы желтоқсанда 2009 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда 11,5%-ға, 28,4 млрд. АҚШ долларына дейін төмендеді. Жылдық көрсетуде банктердің резидент еместер алдындағы міндеттемелері 9,0%-ға қысқарды. 2009 жылғы желтоқсанның аяғында олар банктердің міндеттемелері көлемінің 36,8%-ын иеленді.

Банктердің резиденттер емес алдындағы міндеттемелерінің құрылымында 2009 жылғы желтоқсанда резидент еместердің депозиттері бойынша міндеттемелер 2008 жылғы желтоқсанда 6,6%-дан 12,0%-ға дейін, бағалы қағаздар бойынша міндеттемелер 5,1%-дан 9,4%-ға дейін көтерілді. Резидент еместерден алынған кредиттер 2008 жылғы желтоқсанда керісінше – 86,1%-дан 75,4%-ға дейін төмендеді.

2009 жылғы қыркүйек-желтоқсанда резиденттер алдындағы міндеттемелер 2,7%-ға 7,3 трлн. теңгеге дейін ұлғайды, оның ішінде ұлттық валютадағы міндеттемелер 11,0%-ға 4,5 трлн. теңгеге дейін ұлғайды, шетел валютасындағы міндеттемелер 8,3%-ға 2,8 трлн. теңгеге дейін төмендеді. Жылдық көрсетумен осы көрсеткіштердің өсуі тиісінше 36,1%-ды, 29,0% және 49,2%-ды құрады (31-график).

2009 жылғы желтоқсанның аяғында резиденттер алдындағы міндеттемелер құрылымында мемлекеттік қаржылық емес ұйымдардың аударылған және басқа депозиттердің үлесі 21,0%-ға дейін төмендеді (2009 қыркүйекте – 22,8%). Мемлекеттік емес қаржылық емес ұйымдардың депозиттеріне тиесілі үлес осы кезеңде 28,9%-дан 26,8%-ға дейін төмендеді, ал үй шаруашылығының үлесі 26,1%-ды құрап, іс жүзінде өзгерген жоқ (2009 жылғы қыркүйекте - 26,0%).

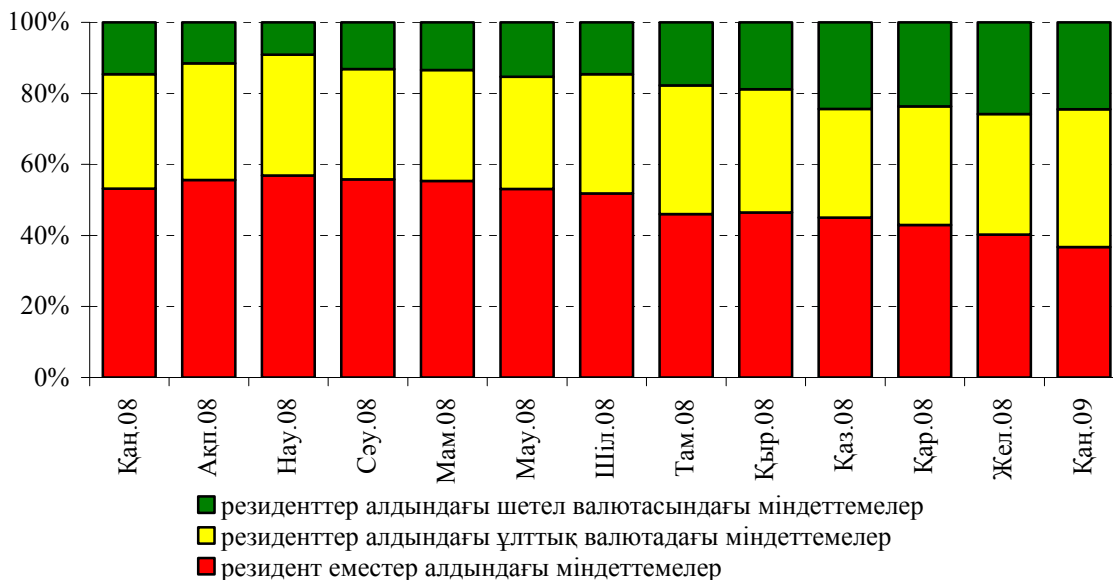
Осылайша, әлемдік қаржы-экономикалық тұрақсыздықтың салдары банк секторының дамуына 4-тоқсанда да өзінің теріс ықпал етуін жалғастырды. Банктердің кредиттік портфелі сапасының төмендеуі негізгі проблемалардың бірі болып қалды. Тағы бір банк («БТӘБанк» АҚ «Темірбанк» АҚ) өзінің міндеттемелері бойынша техникалық дефолт жариялады және қайта құрылымдау және қайта капиталдандыру үдерісін бастады.

Тұтастай алғанда, банк секторын тұрақтандыру жөніндегі іске асырылған кешенді шаралар нәтижесінде банктердің резидент еместер алдында міндеттемелері кезең-кезең бойынша төмендеді, олардың жиынтық міндеттемелердегі үлесі 2009

жылдың басынан 46,5%-дан төмендей отырып 2009 жылғы желтоқсанның аяғында 36,8%-ды құрады.

31-график

Банктер міндеттемелерінің құрылымы, %

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

3.2.4. Қаржы нарығындағы ставкалар

2009 жылғы 4-тоқсанда банкаралық нарықта ставкалар деңгейінің төмендегені байқалды.

KazPrime индикаторы орта есеппен 2009 жылғы 3-тоқсандағы 7,65%-дан орта есеппен 2009 жылғы 4-тоқсанда 5,15%-ға дейін төмендеді. Бұл ретте 2009 жылғы қыркүйектің аяғында бұл индикатор 6,30%-ды, ал желтоқсанның аяғында 2,71%-ды құрады (32-график). Ақша нарығында ұсынылатын өтімділік көлемінің өсуі KazPrime ставкалары төмендеуінің негізгі факторы табылады.

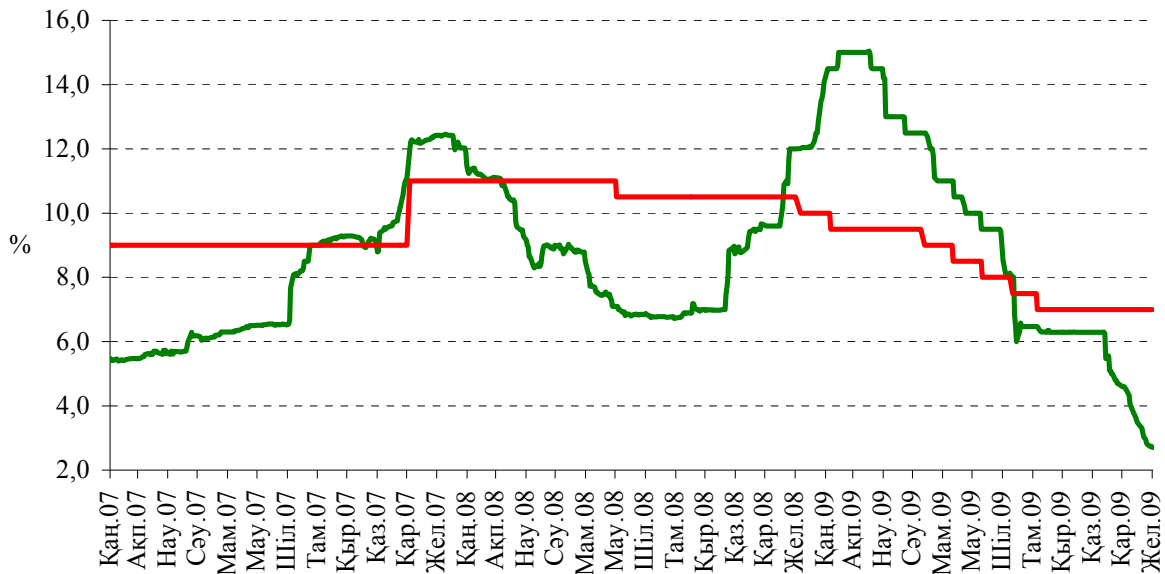
Сондай-ақ РЕПО операциялары бойынша ставкалар да төмендеді.

2009 жылғы 4-тоқсанда автоматты РЕПО секторында 1 күндік операциялар бойынша орташа алынған ставка төмендеді және 0,43% құрады (2009 жылғы 3-тоқсанда – 0,86%). Бұл ретте оның ең жоғары деңгейі 0,90%-ды, ал ең төменгі деңгейі 0,12%-ды құрады.

2009 жылғы 4-тоқсанда 7 күндік РЕПО операциялары бойынша ставканың ауытқуы 0,22%-дан 1,63%-ға дейінгі (орташа алынған ставка 0,62% құрады), 14 күндік РЕПО операциялары бойынша 0,40%-дан 2,00%-ға дейінгі (орташа алынған ставка 0,70%-ды), 28 күндік РЕПО операциялары бойынша 0,60%-дан 10,00%-ға дейінгі (орташа алынған ставка 1,85%-ды құрады) ауқымда өтті (33-график).

32-график

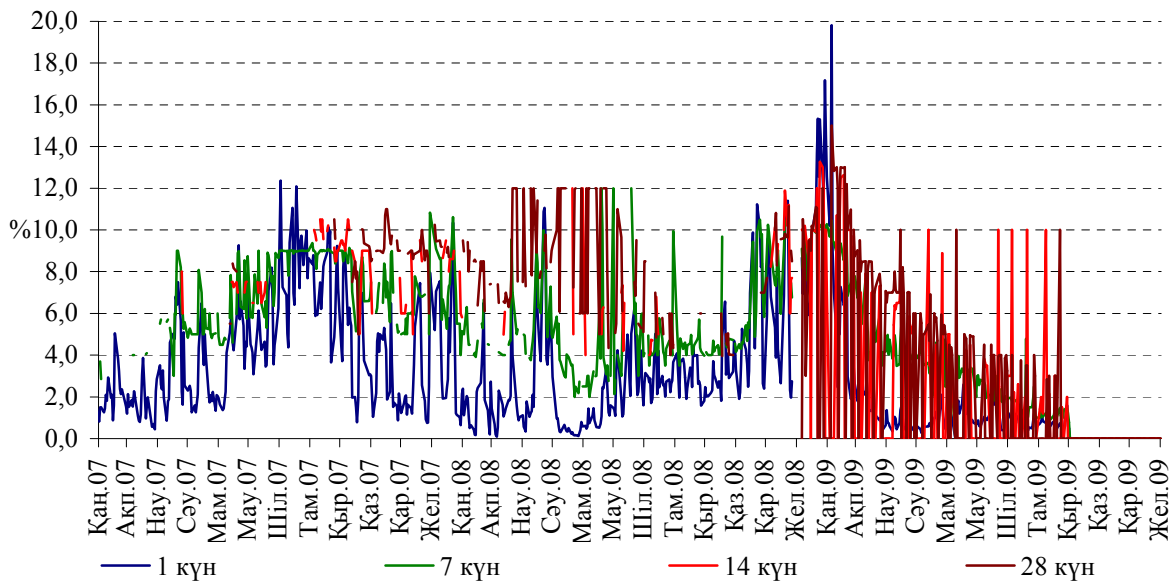
KazPrime индикаторының динамикасы және ресми қайта қаржыландыру ставкасы %

Дерек көзі: Қазақстан қор биржасы, Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

33-график

РЕПО операциялары бойынша ставкалар динамикасы, %

Дерек көзі: Қазақстан қор биржасы

Ақша нарығында ставкалардың құбылмалылығы жоғары күйінде қалуда, бұл нарық сыйымдылығының аздығына, болмашы ғана тереңдігіне, кепіл құралдары санының жеткіліксіздігіне, нарыққа қатысушылардың төмен белсенділігіне байланысты. Сонымен қатар нарықтық ставкалар Ұлттық Банктің ставкалар дәлізінен барынша жиі тысқары шығып қалады, бұл ақша нарығында ол жайында ставкаларды тиісті тұрақтандыру құралы ретінде айтуға мүмкіндік бермейді. Алайда, өтімділікке

қатысты жағдай жақсара бастады және ақша нарығында ставкалардың төмендеуі бірте-бірте тұрақтану туралы айтуға мүмкіндік береді.

2009 жылғы 4-тоқсанда автоматты РЕПО секторында мәмілелер көлемі өткен тоқсанмен салыстырғанда 8,8%-ға және 2008 жылғы 4-тоқсанмен салыстырғанда 42,7%-ға азайды. Бұл ретте 2009 жылғы 3-тоқсанмен салыстырғанда 1-күндік және 28-күндік РЕПО операциялары бойынша, ал 2008 жылғы 4-тоқсанмен салыстырғанда 1-күндік, 7-күндік және 28-күндік операциялар бойынша көлемдер қысқарды.

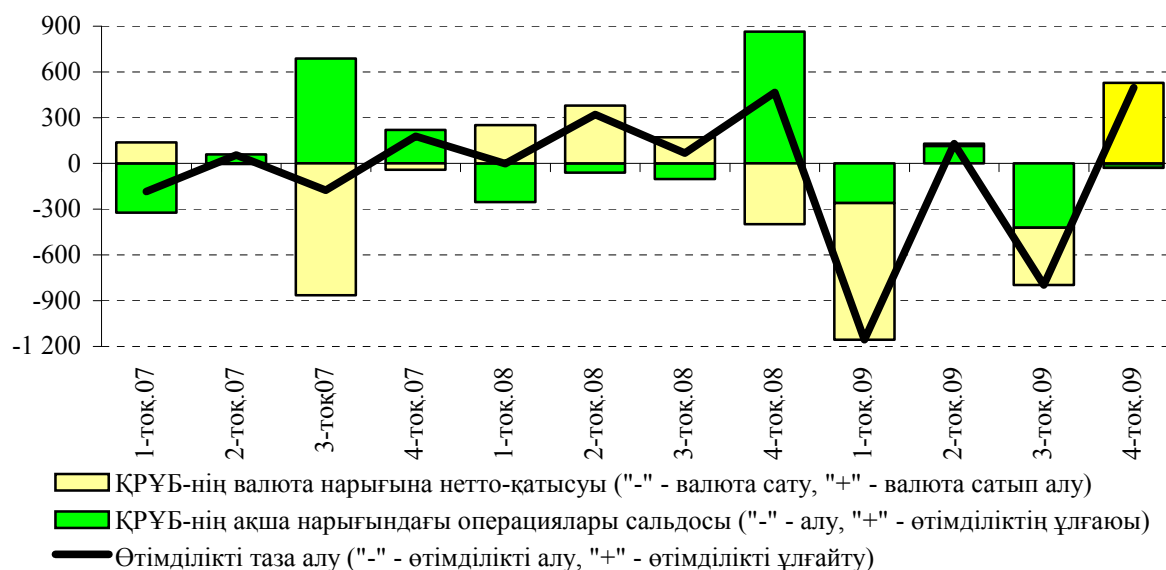
4. Ақша-кредит саясатының құралдары және операциялары

2009 жылғы 4-тоқсанда қаржы нарығындағы жағдай тұрақты болды, банктердің жеткілікті теңге өтімділігі болды.

2009 жылғы 4-тоқсанда негізінен ішкі валюта нарығында шетел валютасын сатып алу есебінен теңгелік өтімділікті беру Ұлттық Банктің қаржы нарығындағы операцияларының қорытындылары болып табылады (34-график).

34-график

Ұлттық Банктің ішкі нарықтағы операцияларының сальдосы, млрд теңге

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

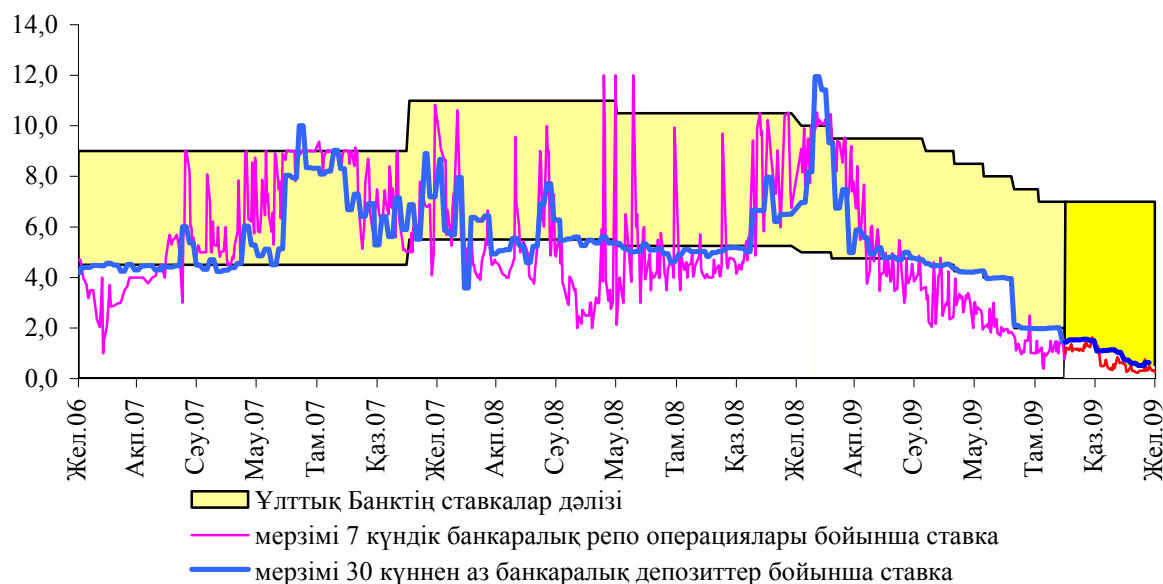
2009 жылғы 4-тоқсанда Ұлттық Банк банктерден тартылатын депозиттер бойынша ставкаларды төмендетуді жалғастырды. Бүкіл кезең бойына депозиттер бойынша ставкалар ай сайын 50 базистік тармаққа төмендеді. 2009 жылғы 1 желтоқсаннан бастап олар 7-күндік депозиттер бойынша 0,5% және 1 айлық депозиттер бойынша 1,0% деңгейінде белгіленді.

Ресми қайта қаржыландыру ставкасы жылдық 7,0% болып өзгеріссіз қалды.

Қаржы нарығындағы өтімділікпен жағдайдың тұрақтануы ақша нарығында ставкалардың бірте-бірте төмендеуімен қатар жүрді. 2009 жылғы қазан-желтоқсанда орта есеппен ставкалар деңгейі Ұлттық Банк ставкалары дәлізінің төменгі шекарасына жақын болды. 2009 жылғы 4-тоқсанда мерзімі 30 күнге дейінгі банкаралық депозиттер бойынша орташа алынған ставка 1,09% деңгейінде қалыптасты. Мерзімі 7 күндік банкаралық РЕПО операциялары бойынша орташа алынған ставка 0,62% құрады (35-график).

35-график

Ұлттық Банк ставкалары дәлізінің шекаралары, %

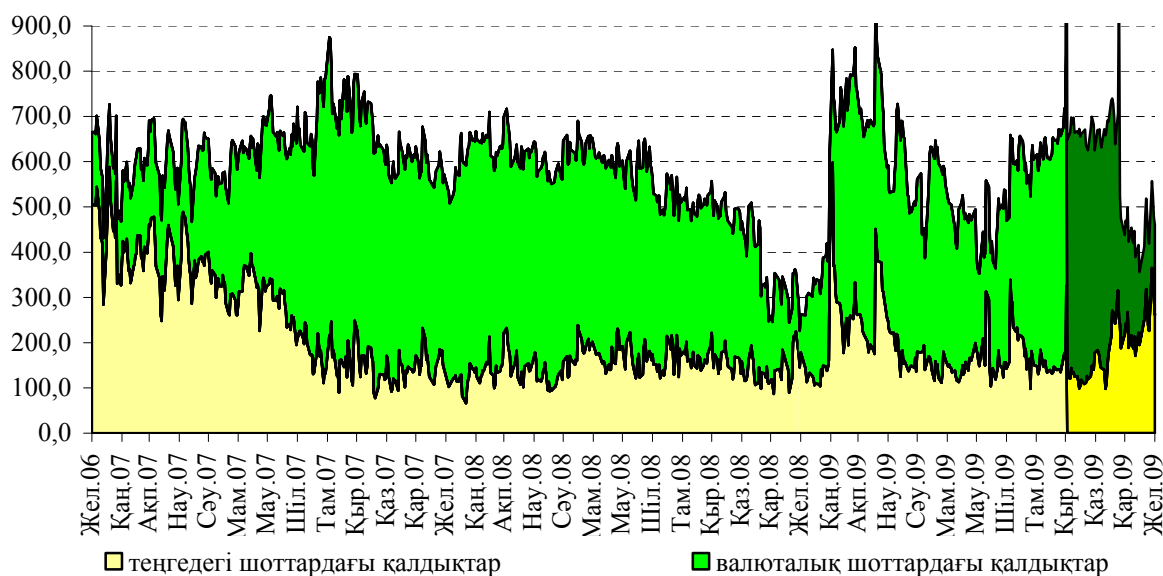

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2009 жылғы 4-тоқсанда банктердің Ұлттық Банктегі корреспонденттік шоттарындағы ұлттық валютада қалдықтарының өсуі байқалды, ал шетел валютасындағы қалдықтар төмендеді, бұл ретте осы үрдіс бүкіл кезең бойы тұрақты болды (36-график).

36-график

Банктердің Ұлттық Банктегі корреспонденттік шоттарындағы қалдықтары, млрд. теңге

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

4.1. Ішкі валюта нарығындағы үстемдіктер

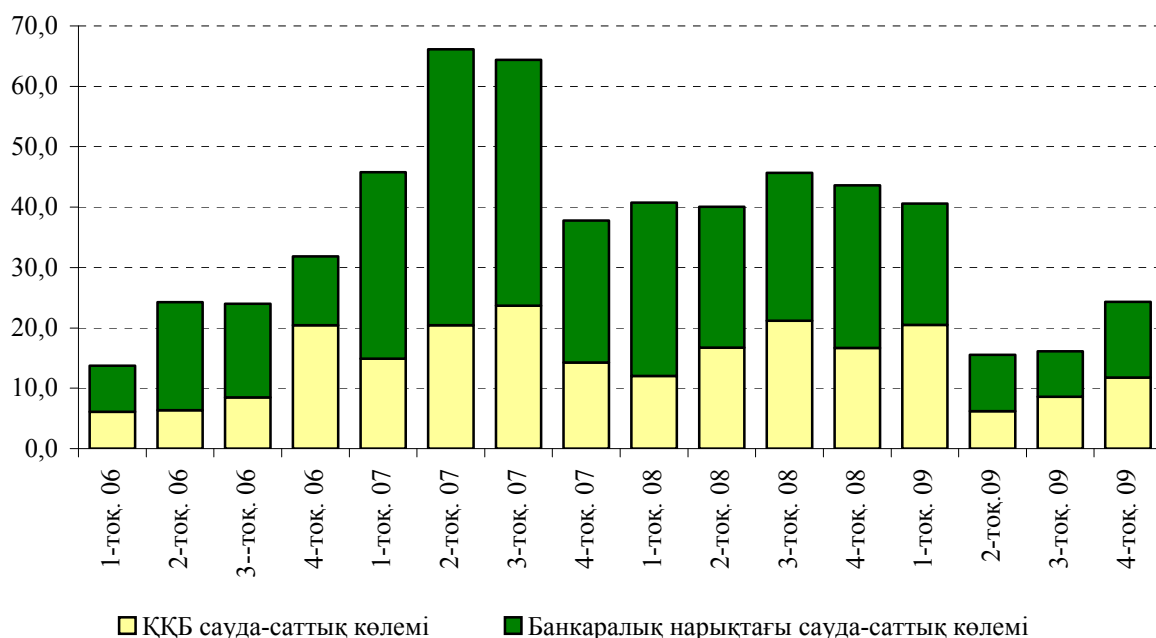
Ішкі валюта нарығындағы жағдай салыстырмалы түрде біршама тұрақтылығымен және өткен тоқсанмен салыстырғанда Қазақстан қор биржасында сауда-саттық көлемінің ұлғаюымен ерекшеленді.

2009 жылғы 4-тоқсанда Қазақстан қор биржасындағы валюта сегментіндегі және банкаралық валюта нарығындағы сауда-саттықтардың жалпы көлемі 2008 жылғы 3-тоқсанмен салыстырғанда (16,0 млрд. АҚШ долл.) 51,5%-ға ұлғайып, 24,3 млрд. АҚШ долларын құрады.

Қазақстан қор биржасындағы долларлық позициядағы биржалық сауда-саттықтар көлемі 2009 жылғы 3-тоқсанмен салыстырғанда 37,2%-ға ұлғайып, 11,8 млрд. АҚШ долл. құрады (Қазақстан қор биржасындағы сауда-саттықтардың нетто-көлемі брутто-көлемнің 89,5%-ын құрады). Биржадан тыс валюта нарығындағы операциялардың көлемі 2009 жылғы 3-тоқсанда өткен тоқсандағымен салыстырғанда 67,8%-ға ұлғайды және 12,5 млрд. АҚШ долл. құрады (37-график).

37-график

Ішкі валюта нарығындағы сауда-саттық көлемі, млрд. АҚШ долл.

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2009 жылғы 4-тоқсанда байқалған теңгенің нығаю үрдісі нәтижесінде тоқсанның қорытындылары бойынша Ұлттық Банк ішкі валюта нарығында шетел валютасын сатып алушы ретінде басым болды. Ұлттық Банктің Қазақстан қор биржасындағы қатысу коэффиценті 27,6%-ды құрады, өткен тоқсанда ҚРҰБ-і басым түрде шетел валютасын сатты және тиісінше қатысу коэффиценті (-)35,3% құрады.

4.2. Ең төменгі резервтік талаптар

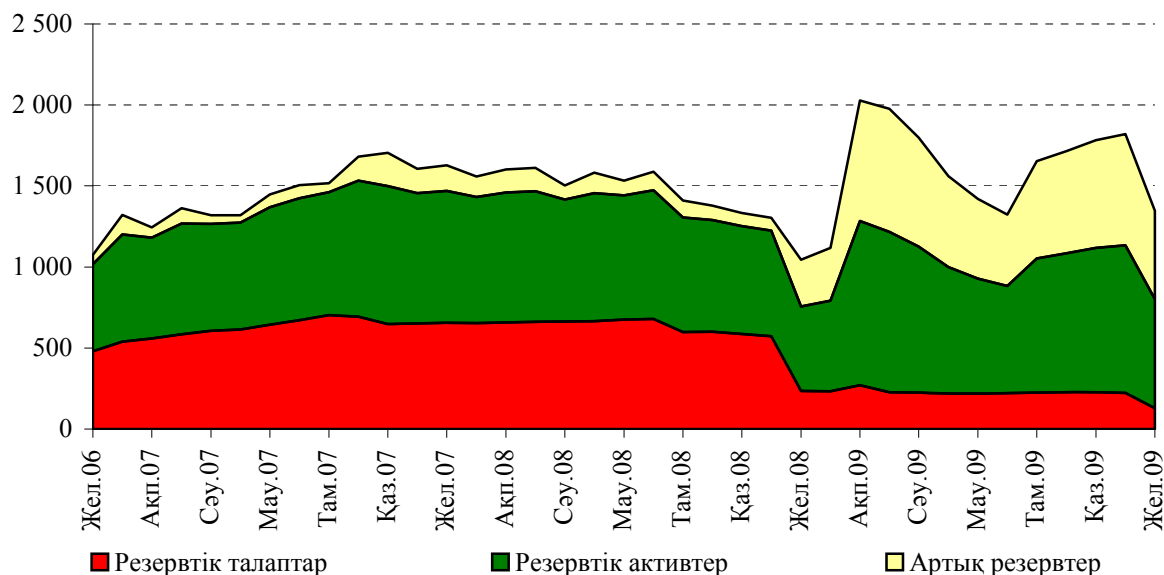
Қайта құрылымдау үдерісіндегі банктердің қысқа мерзімді өтімділігін реттеу мақсатында 2009 жылғы 30 қарашадан бастап олар үшін ішкі міндеттемелер үшін 0 пайыз және банктің өзге міндеттемелері үшін 0 пайыз мөлшерінде ең төменгі резервтік талаптардың жекелеген нормативтері белгіленді.

Нәтижесінде 2009 жылғы 4-тоқсанда болған қайта құрылымдау үдерісіндегі банктер үшін ең төменгі резервтік талаптардың жекелеген нормативтерін белгілеу банк

жүйесінің ең төменгі резервтік талаптарының жиынтық көлемінің және резервтік активтер көлемінің төмендеуіне әкелді. 2009 жылғы қазан-желтоқсанда орташа есеппен резервтік активтер резервтеудің қажетті көлемінен 4,5 есе (2009 жылғы 3-тоқсанда - 3,4 есе) асып түсті (38-график).

38-график

Ең төменгі резервтік талаптар нормативінің орындалуы, млрд. теңге

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

4.3. Ашық нарықтағы операциялар

2009 жылғы 4-тоқсанда банктер тарапынан Ұлттық Банктің қысқа мерзімді ноталарына сұраныс жоғары болып қалды. Банктердің Ұлттық Банктің құралдарында өтімділіктің үлкен көлемін жинақтауына байланысты 2009 жылғы тамыздан бастап Ұлттық Банк 28-күндік ноталарды шығаруды тоқтатты.

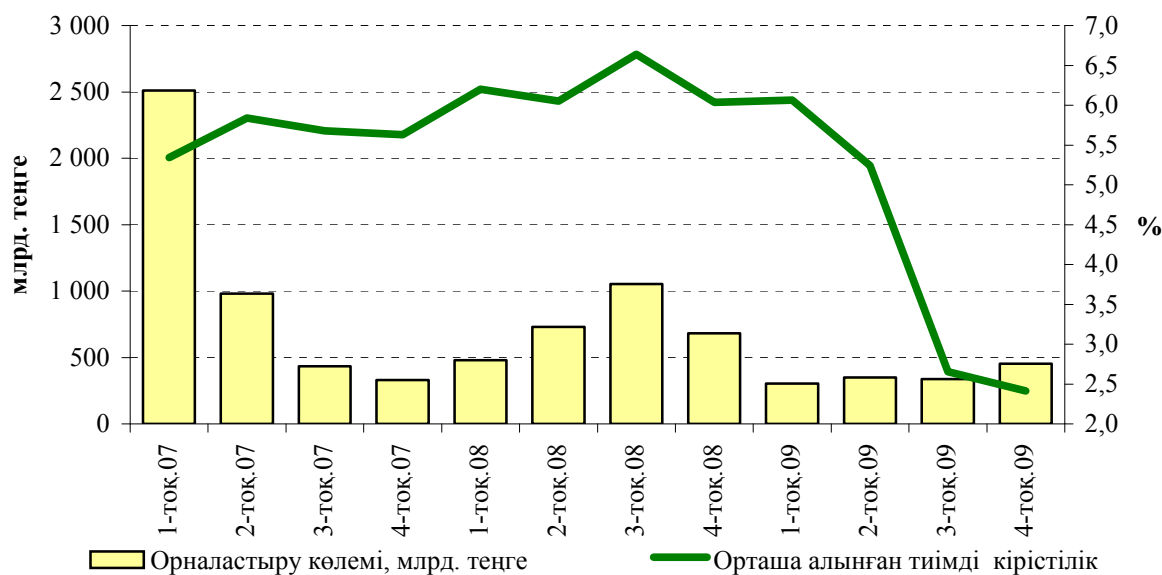
2009 жылғы қазан-желтоқсанда мақсатты кірістілігі тиісінше 2,9% және 3,3% (+/-0,1%) 3 және 6 ай айналыс мерзіміндегі қысқа мерзімді ноталар шығарылды.

Шығарылған қысқа мерзімді ноталардың көлемі 2009 жылғы 4-тоқсанда жыл бойына ең жоғары болды. Бұл ретте 2009 жылғы 3-тоқсанмен салыстырғанда ол 34,3%-ға ұлғайып, 453,9 млрд. теңгені құрады. Бұл мемлекеттік бағалы қағаздардың осы түрлерінің нарығына қатысушылардың жалпы сұранысының 80%-ын құрады. Орналастырылған ноталар бойынша орташа алынған кірістілік 2009 жылғы 3-тоқсанда 2,66%-дан 2009 жылғы 4-тоқсанда 2,41%-ға дейін төмендеді (39-график).

2009 жылғы желтоқсанның аяғында айналыстағы қысқа мерзімді ноталардың көлемі 473,3 млрд. теңгені құрады, бұл 2009 жылғы қыркүйектің аяғындағы көлемнен 2,6 есе көп және 2008 жылғы желтоқсанның аяғындағы көлемнен 1,5 есе көп болды. (40-график).

39-график

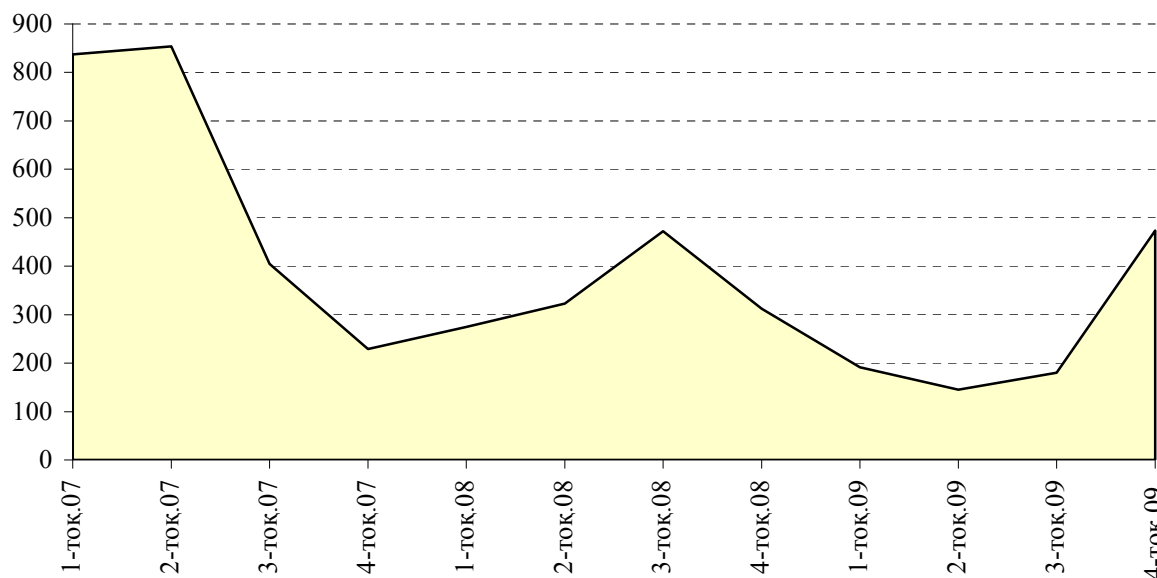
Қысқа мерзімді ноталарды орналастыру көлемі және олар бойынша кірістілік (кезең ішінде)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

40-график

Айналыстағы қысқа мерзімді ноталар, млрд. теңге (кезең аяғында)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

4.4. Тұрақты механизмдер

2009 жылғы 4-тоқсанда өткен тоқсанмен салыстырғанда банктердің Ұлттық Банктегі депозиттерінің көлемі біршама қысқарды. Осыған қарамастан депозиттерді тарту көлемі жоғары болып қалды: ай сайын орташа есеппен 1,8 трлн. теңгеге жуық сомаға депозиттер тартылды. Тұтастай алғанда, 2009 жылғы қазан-желтоқсанда 5393,3

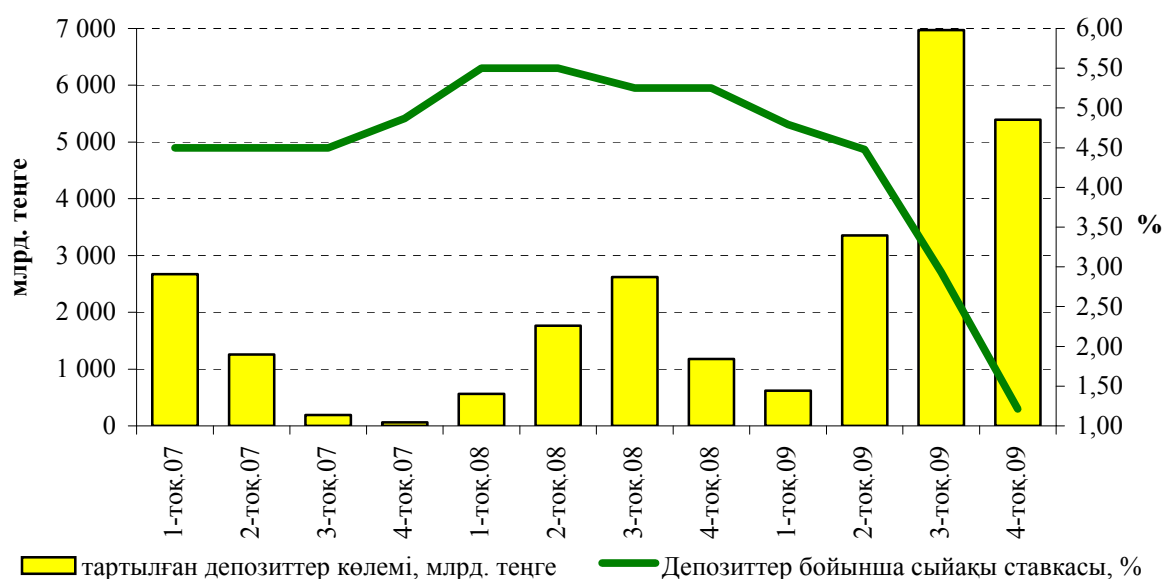
млрд. теңге сомаға депозиттер тартылды, бұл 2009 жылғы 3-тоқсандағы көлемнен 22,6% аз және 2008 жылғы 4-тоқсандағы көлемнен 4,6 есе көп.

Банк секторындағы теңгелік өтімділікке қатысты тұрақты жағдай Ұлттық Банктің банктерден тартылған депозиттер бойынша ставкаларды ай сайын төмендетуіне ықпал етті. 2009 жылғы 1 қазаннан бастап Ұлттық Банк банктерден 7-күндік депозиттер бойынша ставканы 1,5% деңгейінде, 1 айлық депозиттер бойынша-2,0%, 2009 жылғы 1 қарашадан бастап тиісінше 1,0% және 1,5%, 2009 жылғы 1 желтоқсаннан бастап - 0,5% және 1,0% деңгейінде белгіледі.

2009 жылғы 4-тоқсанда депозиттер бойынша орташа сыйақы ставкасы 1,21% деңгейінде қалыптасты (41-график).

41-график

Ұлттық Банк тартқан депозиттер бойынша сыйақы көлемі және ставкалары (кезең ішінде)

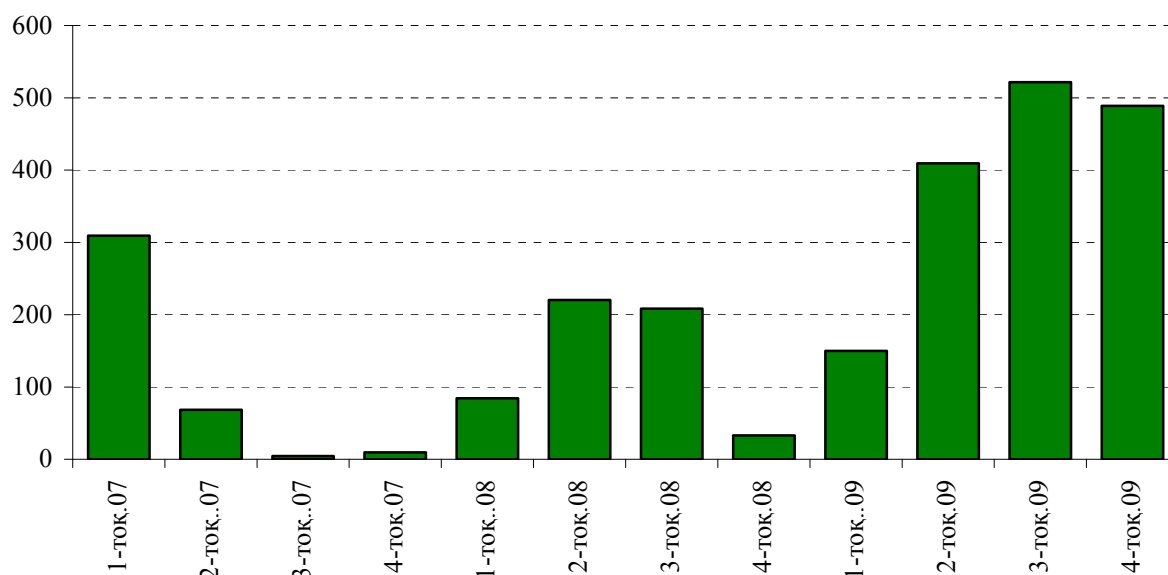

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Депозиттерді тарту көлемінің төмендеуі 2009 жылғы желтоқсанда Ұлттық Банктің олар бойынша өтелмеген міндеттемелері көлемінің 2009 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда 6,3%-ға 488,9 млрд. теңгеге дейін төмендеуімен қатар жүрді. Бұл ретте 2008 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда депозиттер бойынша қалдықтар 14,8 есе өсті (42-график).

42-график

Ұлттық Банктің банктерден тартқан депозиттер бойынша өтелмеген міндеттемелерінің көлемі, млрд.тенге (кезең аяғында)

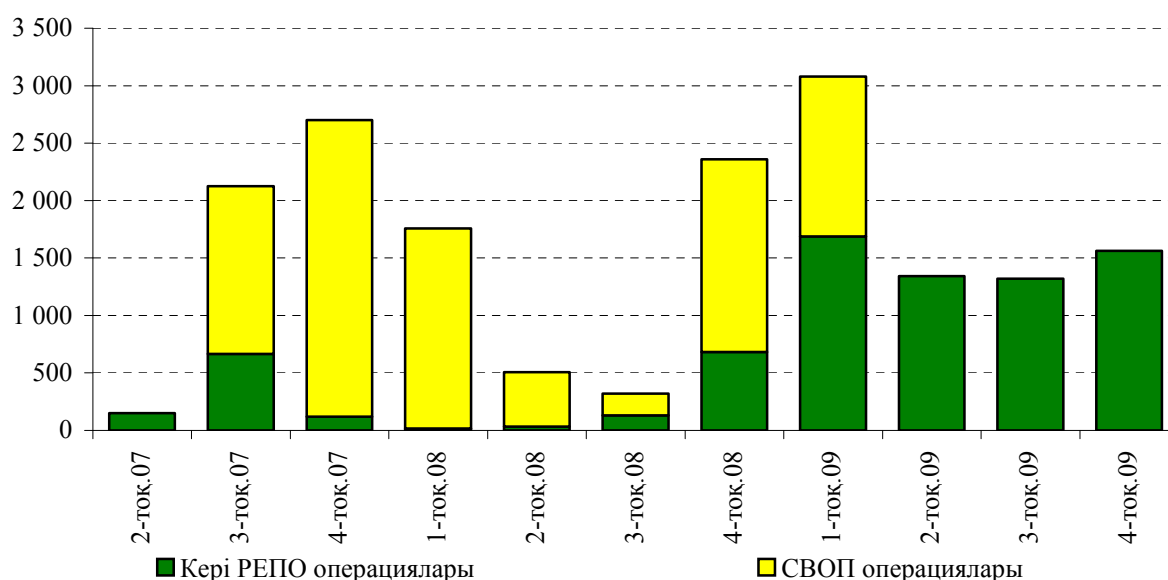

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2009 жылғы 4-тоқсанда Ұлттық Банк айықтырылған операцияларды жүргізуден басқа банк секторына кері РЕПО операцияларын жүргізу арқылы қайта қаржыландыру заемдарын беруді жалғастырды. Кері РЕПО операцияларының жалпы көлемі 2009 жылғы қазан-желтоқсанда 1561,2 млрд. теңгені құрады (43-график).

43-график

Ұлттық Банктің қайта қаржыландыру операцияларының көлемі, млрд. теңге (кезең ішінде)

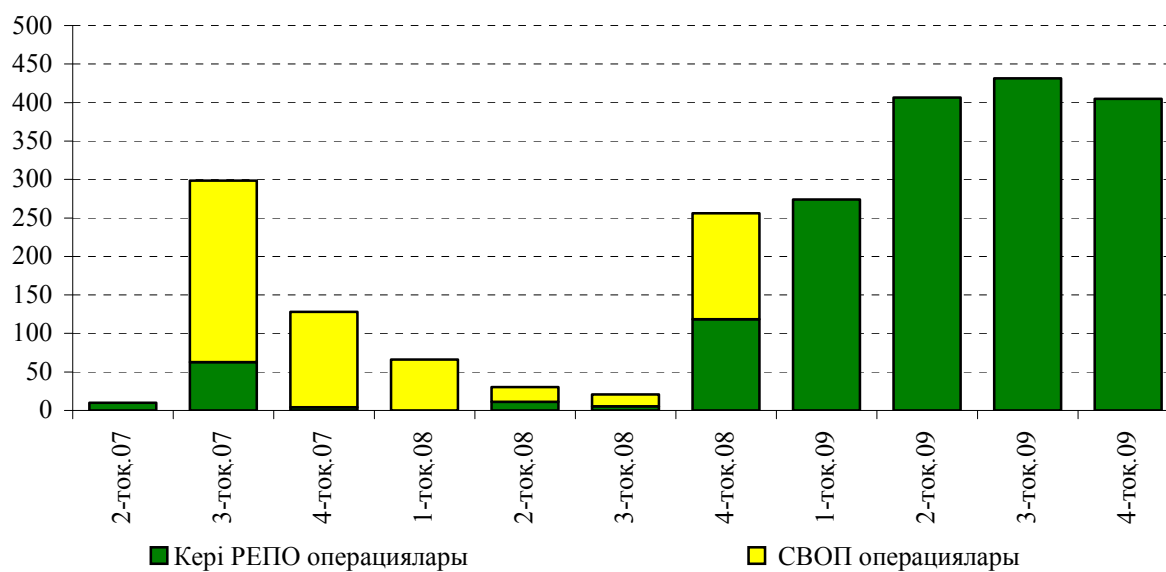

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2009 жылғы желтоқсанның аяғында кері РЕПО операциялары бойынша өтелмеген берешектің көлемі 404,9 млрд. теңгені құрады (44-график).

44-график

Ұлттық Банктің қайта қаржыландыру операциялары бойынша өтелмеген міндеттемелерінің көлемі, млрд. теңге (кезең аяғында)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі